

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΓ' • ΤΕΥΧΟΣ 5 • ΜΑΪΟΣ 2004

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ὁ Ἱερὺς ὡς Ποιμὴν Σεβ. Μητροπολίτου Ὑδρας κ. Ἐφραίμ	σελ. 3-5
Ἀναζητήσεις Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου	σελ. 6-8
Ἀπόδειπνος λόγος... Πρεσβ. Κωνσταντίνου Καλλιανοῦ	σελ. 9
Ἡ πίστη: ἓνα σκάνδαλο Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου	σελ. 10-11
Ἐπικήδειος εἰς Πρεσβυτέραν (Ἀναστασία Δρίβα - Μούλτου) Σεβ. Μητροπολίτου Λαρίσης κ. Ἰγνατίου	σελ. 12-13
Ποιμαντικὴ διακονία Ἱερῶν Μητροπόλεων	σελ. 14
Ἡ καθολικὴ συνείδηση Πρωτοπρ. Γεωργίου Φλωρόφσκυ	σελ. 15
Ἡ ἄλωση τῆς Πόλης μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Νικηφόρου Βρεττάκου Δώρας Κοσμοπούλου – Μεταξᾶ	σελ. 16-20
Ὁ Ἰώβ καὶ οἱ βυζαντινὲς τοῦ ἔρμηνεῖς στὸν εἰκονογραφημένο κώδικα 3 τῆς Ἱ. Μονῆς Σινᾶ Κωνσταντίνου Ἰ. Μπελέζου	σελ. 21-25
Εἰδήσεις καὶ Σχόλια Κωνσταντίνου Χολέβα	σελ. 26-27
Οἱ προκλήσεις γιὰ μιὰ ἀνοιχτὴ ποιμαντικὴ Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου κ. Ἱεροθέου	σελ. 28
Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ Ἀρχιμ. Ἐπιφανίου Οἰκονόμου	σελ. 29
Τὰ ἐφ' ἅπαξ τῶν Κληρικῶν	σελ. 30
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ	σελ. 31

Ἐξόφυλλο:

Γενικὴ ἀποψη τῆς Κων/λεως
ἀπὸ ὁδοπορικὸ τοῦ 16ου αἰ.
(Ἐθν. Βιβλιοθήκη, Βιέννη).

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Μηνιαῖο περιοδικὸ γιὰ τοὺς ἱερεῖς

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251

Διεύθυνση Διαδικτύου τῆς Ἐκκλησίας
<http://www.ecclesia.gr>
Ἡλεκτρονικὴ διεύθυνση:
e-mail: contact@ecclesia.gr

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ
τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης
Ἑλλάδος κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ὑπὸ τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων
τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Υπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ
Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου
Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Σκλήφας

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ:
Κωνσταντίνος Χολέβας

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ:
Ἀριστομένης Ματσάγγας,
Διδάκτωρ Παν/μίου Ἀθηνῶν

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ-ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ -
ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ-ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ ΑΒΕΕ
Σόλωνος 98, 106 80 Ἀθήνα
Τηλ.: 210 3661200, Fax: 210 3617791
<http://www.livanis.gr>

Ὁ Ἱερεὺς ὡς Ποιμὴν

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ὑδρας κ. Ἐφραίμ

Προϋπόθεση γιὰ νὰ γίνουμε ἱερεῖς εἶναι ἡ ἀγάπη μας στὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ὅσο περισσότερο ἀγαποῦμε τὸν Κύριον τόσο καλύτεροι ποιμένες τῶν προβάτων του θὰ εἴμεθα. Οἱ πιστοί, οἱ βαπτισμένοι στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ Χριστιανοὶ δὲν εἶναι δικά μας πρόβατα, εἶναι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

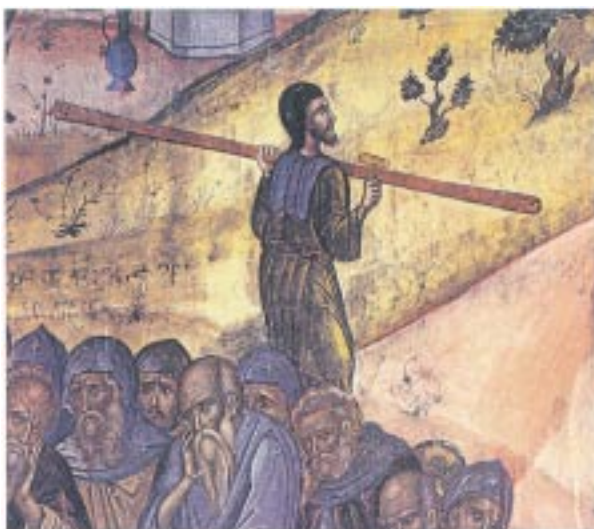
Ἡ σύναξή μας καὶ κάθε ποιμαντικὴ μέριμνα ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἐδράζεται πάνω σ' αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου: «Σίμων Ἰωῶ ἀγαπᾶς με; Λέγει αὐτῷ ναὶ Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε· λέγει αὐτῷ, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου». Καὶ πρέπει νὰ ἐδραιώνει ἰσχυρότερο καὶ πληρέστερο τὸ αἶσθημα τῆς ποιμαντικῆς μας εὐθύνης. Ἐὰν δὲν προάγει τὸν προβληματισμό μας στὸν χῶρο τῆς εὐθύνης καὶ τῆς ἀποστολῆς μας, τότε θὰ εἶναι μία σύναξη θλιβερὰ καὶ ἀποτυχημένη. Θέλω ὅμως νὰ πιστεύω ὅτι ὁ κάθε ἱερεὺς εἶναι πρόσωπον ὑπεύθυνο, ἀντιλαμβάνεται τὰ μηνύματα τῶν καιρῶν γύρω του, καὶ ἔχει ὡς σκοπὸ τὴν προαγωγή του σὲ κάθε ἔργο ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο, θεοφιλὲς καὶ φιλάνθρωπο.

Ἐπάρχουν δύο βασικὲς κατευθύνσεις. Ἡ μία πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ ἔσω, πού ἀφορᾶ στὴν ἱερωσύνη μας καὶ ἡ ἄλλη πρὸς

τὰ ἔμπρός, πού ἀφορᾶ στὴν ποιμαντικὴ μας προσφορά.

Πρὸς τὰ ἄνω ἐννοῶ τὴν πνευματικὴ μας καλλιέργεια καὶ τὴν παιδεία μας. Ὁ δεσμός μας μὲ τὸν ἰδρυτὴ τῆς Ἐκκλησίας μας, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, πρέπει νὰ γίνεῖ βαθύτερος, πραγματικότερος. Ἡ ποιμαντικὴ μας ἔκφραση ὡς φιλάνθρωπια – δηλ. ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον – καὶ ὡς ἱεραποστολὴ πρέπει νὰ εἶναι καρπὸς μιᾶς βαθείας πίστεως καὶ γνησίας εὐσεβείας. Καρπὸς πνευματικῆς ζωῆς. «Πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἐκείνη πού ἐμπνέεται, χειραγωγεῖται, κατευθύνεται, ἐμφορεῖται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Εἶναι μιὰ πορεία πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὅχημά του εἶναι τὰ πτερὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ στόχος του, πόθος του, παλμός του, ἔγνοια του καθημερινή, ὁ οὐρανός» (Γέροντας Αἰμιλιανός).

Πρῶτον λοιπὸν ἡ δικὴ μας πνευματικὴ κατάσταση. Ἡ ζωντανὴ καὶ θερμουργὸς πίστη. Ἡ Ἀγάπη μας πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν. Αὐτὸ εἶναι τὸ θεμέλιο ἐπάνω στὸ ὁποῖο ἐδράζεται ὅλο τὸ ἱεραποστολικὸ καὶ ποιμαντικὸ ἔργο. Ἐδῶ ἐπιθυμῶ νὰ παραθέσω ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν πρώτη ἐπιστολὴ περὶ ἐξομολογήσεως τοῦ ὁσίου καὶ

θεοφόρου πατρός ἡμῶν Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, τὸ ὁποῖο ὁμολογῶ με ἐντυπωσίασε καὶ με ἐπροβλημάτισε.

«Τὸ δικαίωμα τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν παραχωρήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους στοὺς Ἐπισκόπους, στοὺς ἱερεῖς καὶ ἐν συνεχείᾳ στοὺς μοναχοὺς, τὸν ἐκλεκτὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, κυρίως λόγῳ τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως τῶν Ἀρχιερέων καὶ Ἱερέων, δηλ. τῆς ὑποδουλώσεως των στὰ πάθη τῆς φιλοδοξίας, φιληδονίας καὶ φιλαργυρίας, καὶ ἄρα τῆς παρεκκλίσεώς τους ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία».

Τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς διακρίνει σὲ δύο κατηγορίες: Πρῶτον σὲ ἐκείνους ποὺ ἔλαβαν τὴν ἱερωσύνη ἀπὸ ἀνθρώπους χωρὶς τὴν ἀπαραίτητη θεία κλήση, κυρίως λόγῳ φιλοδοξίας καὶ φιλαργυρίας, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει αὐτοχειροτόνητους· σ' αὐτούς, ἐπειδὴ ἔχουν τὴν χειροτονία, ἀναγνωρίζει κατὰ παραχώρηση τὸ δικαίωμα τοῦ «ιερουργεῖν».

Ἡ ἀποψη αὐτὴ εἶναι σύμφωνη με αὐτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὅτι πολλές χειροτονίες «οὐκ ἀπὸ τῆς θείας γίνονται χάριτος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀνθρώπων σπουδῆς» καὶ «οὐ πάντας (ἢ θ. χάρις) χειροτονεῖ, ἀλλὰ διὰ πάντων ἐνεργεῖ».

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης τονίζει αὐστηρότερα ὅτι «ὁ ἱερωμένος, ποὺ δὲν εἶναι φωτιστικός, ἔχει ἐκπέσει τελείως ἀπὸ τὴν ἱερατικὴ τάξη καὶ δυνάμην».

Δεύτερον, σ' ἐκείνους ποὺ προχειρίσθηκαν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Θεό. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν τελευταίων μπορεῖ νὰ συγκαταλέγονται καὶ μοναχοί: «ὁμοίως γὰρ καὶ ἐπὶ μοναζόντων ταῦτα λογίζονται· αὐτοὶ γὰρ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως καὶ τῆς παρ' αὐτῶν διδομένης αὐτοῖς συγχωρήσεως τῶν ἀμαρτημάτων λαμβάνουσι τὴν συγχώρησιν». Ἐπιβεβαιώνοντας ἀκριβῶς αὐτὴ τὴν ἀποψη, γράφει γιὰ τὸν ἑαυτό του: «τοιούτῳ καὶ αὐτὸς ἐγὼ ἐμαθήτευσα πατρὶ χειροτονίαν ἐξ ἀνθρώπων μὴ ἔχοντι». Ἐννοεῖ τὸν Γέροντά του Συμεῶν τὸν εὐλαβή. Σήμερα ἐμεῖς θὰ παρα-

πέμπουμε στὸν Γέροντα Παῖσιο κ.λπ.

Ἐδῶ πρέπει νὰ προβληματισθοῦμε σὲ ποιά κατηγορία ἀνήκουμε, στὴν πρώτη, τοῦ «ιερουργεῖν», ἢ στὴν δεύτερη τοῦ «ιερουργεῖν καὶ θεραπεύειν»;

Ἄς ἀκούσουμε καὶ τὸν ἐθναπόστολο Ἅγιο Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό:

«Σᾶς παρακαλῶ, ἅγιοι ἱερεῖς, νὰ φροντίζετε γιὰ τὸν κόσμον. Νὰ σωθοῦν ὅλοι... Ἄν τύχει καὶ συναντήσεις μαζί ἄγγελο καὶ παπᾶ, τὸν παπᾶ νὰ χαιρετίσεις πρῶτα, ὁ παπᾶς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους. Ἐγὼ, ἂν ἀπαντήσω στὸν δρόμο ἱερέα, ἔχω χρέος νὰ σκύψω νὰ τοῦ φιλήσω τὸ χέρι· καὶ νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μοῦ συγχωρέσει ὁ Θεὸς τὶς ἀμαρτίες μου. Ποτὲ μὴν τὸ ξεχνᾶτε. Ὁλος ὁ κόσμος καὶ ἂν μαζευτεῖ, δὲν μπορεῖ νὰ κάμει λειτουργία. Ἐνας παπᾶς ἔστω καὶ ἀμαρτωλὸς τὴν κάνει μόνος του. Καὶ τελειώνει τὰ ἅγια μυστήρια!...Γιατὶ ἔχει τὴν χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Θέλεις νὰ γίνεις παπᾶς; Νὰ ἔχεις πρῶτα καὶ τὴν μαρτυρία τοῦ κόσμου. Ὅταν λειτουργεῖς, πρέπει νὰ ἐξηγεῖς τὸ εὐαγγέλιο. Νὰ ἀκούει ὁ κόσμος τί ζητεῖ ὁ Χριστός. Καὶ νὰ θυμᾶσαι ὅτι τὰ κρόσια στὸ πετραχήλι σου συμβολίζουν τὶς ψυχές τῶν χριστιανῶν. Μιὰ ψυχὴ ἂν χαθῆ θὰ δώσεις λόγο ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Καὶ νὰ θυμᾶσαι, ὅτι τὸ φαιλόνιο, δὲν ἔχει μανίκια, γιὰ νὰ μὴ ξεχνᾶς, ὅτι ὁ ἱερέας δὲν πρέπει νὰ ἔχει χέρια νὰ ἀνακατώνεται σὲ ἔργα κοσμικά, ἀλλὰ νὰ ἔχει τὸ νοῦ του στὸν οὐρανό. Καὶ ἀκόμη νὰ μὴ ξεχνᾶς, ὅτι τὸ φαιλόνιο σὲ κάνει νὰ μοιᾶζεις με ἀετὸ ἔτοιμο νὰ πετάξει πρὸς τὸν οὐρανό. Ἔτσι καὶ ὁ Ἱερέας, ὅταν κάνει αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ κάνει σὰν παπᾶς, εἶναι ἓνας ἄγγελος ἔτοιμος νὰ πετάξει, νὰ πάει στὸν παράδεισο».

Ἄγγελος ὁ Ἱερεύς, ἀποστολὴ ἱερὰ τοῦ Ἱερέως νὰ φέρει τὸ μήνυμα τῆς σωτηρίας, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ σὲ κάθε μέλος τῆς ἐνορίας του. Ὅλα τὰ ποτάμια πᾶνε στὴ θάλασσα· καὶ ἡ θάλασσα νερὸ δὲν χορταίνει (Ἐκκλησ. 1,7) Τί ὁμορφα λόγια. Ποτάμια εἶναι οἱ ἱερεῖς. Ἔργο

τους και ἀποστολή τους, μέ τὰ ἔργα τους, μέ τὶς ἀρετές τους και μέ τὰ λόγια τους νὰ ποτίζουν τὴ διψασμένη γῆ, τὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐνοριτῶν τους, οἱ ὅποιοι πάντα θὰ ἔχουν ἀνάγκη τὴν πνευματικὴ τροφή και ποτέ δὲν θὰ χορταίνου.

Ἐδῶ ἄς προσθέσω και λίγα λόγια για τὴν ἐπιμόρφωσή μας και τὴν παιδεία μας. Ἐπιβάλλεται ὁ Ἰερεὺς νὰ μελετᾷ τὰ λειτουργικά βιβλία, τὰ βιβλία τῶν πατέρων μας, τὴν Ἁγία Γραφή. Αὐτὰ θεραπεύουν τὶς νοητικές μας δυνάμεις και τὶς ἀγιάζουν. Ἀκόμα και ἡ ἀγορὰ 3-5 βιβλίων ἐτησίως θεολογικοῦ, κοινωνικοῦ και ἱστορικοῦ περιεχομένου και ἡ μελέτη τους κρίνεται ἀπαραίτητος. Ἐπίσης, τὰ περιοδικὰ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ», «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» και «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», τὰ ὅποια λαμβάνουμε και διὰ τὰ ὅποια πληρώνουμε μιὰ ὑψηλὴ συνδρομὴ μηνιαίως, περιέχουν ἀξιόλογα κείμενα πού πολλὰ ἔχουν νὰ μᾶς προσφέρουν. Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία κατὰ καιροὺς ἀποστέλλει τὰ πρακτικά θεολογικῶν και λειτουργικῶν Συνεδρίων. Ἄς τὰ μελετᾷμε, διότι ἡ ἐνημέρωση προάγει τὸ ἔργο μας και βαθαίνει ἡ θεολογική μας στοιχείωση.

Ἐνα δεύτερο στοιχείο πού πρέπει νὰ προσέχουμε διὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου μας εἶναι ἐκεῖνο πού ἐπισημαίνει ὁ Ἄπ. Παῦλος στὴν πρὸς Φιλιππησίους 1,27 «...*Στήκετε ἐν ἐνὶ Πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ Εὐαγγελίου*».

Μπορεῖτε νὰ φαντασθεῖτε πόσα πράγματα μπορούμε νὰ κατορθώσουμε, ἐὰν θεωρήσουμε, ὅπως ἄλλωστε πρέπει, τὴν ἀποστολή μας ὡς «*συνάθλησιν χάριν τῆς πίστεως και τοῦ Εὐαγγελίου*» ἐνωμένοι; Μιὰ ψυχὴ και μιὰ καρδιά. Συναθλοῦντες. Για ποιό πρᾶγμα; Για τὴν πίστη και τὸ Εὐαγγέλιο. Για τὴν σωτηρία τοῦ κόσμου. Οἱ ἐνορίες μας, ἡ ὄλη ζωὴ μας, θὰ ἀνέδιδαν ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς. Εὐσέβεια, πνευματικὴ ζωὴ, ἀγιασμός, ἐνότης, συνάθληση. Στόχος ἡ Μαρτυρία τοῦ Εὐαγγελίου και ἡ δόξα τοῦ θείου Δομήτορος τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὅμως ὑπάρχει και τὸ δεύτερο σκέλος τοῦ θέματος «*Ὁ Ποιμαντικὸς σχεδιασμός*». Ἁγία Τράπεζα, προσευχὴ και πνευματικὴ ζωὴ εἶναι τὸ θεμέλιο. Εἶναι τὸ ἔδαφος ὅπου θὰ βλαστήσουν τὰ ἐνδιαφέροντά μας για τὸν ποιμαντικὸ σχεδιασμό. Ἡ καθοδήγηση εἶναι μιὰ πολὺ δύσκολη και ὑπεύθυνη ἀποστολή. Δὲν πρόκειται για μιὰ καθοδήγηση για αἰσθητὰ πράγματα και ἐπίγειες ἀπολαύσεις, ἀλλὰ για τὸ μυστήριο τοῦ Σταυροῦ και τῆς Ἀναστάσεως, για ἔξοδο ἀπὸ τὴ φιλαυτία και τὴν ἄνοδο τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἀληθινὴ Θεολογία ἢ Θεοπτία.

Ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ κάνει τὰ πάντα πρὸς «*οἰκοδομὴν και παράκλησιν και παραμυθίαν*» (Α' Κορ. 14,3) τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Δὲν μπορούμε νὰ μείνουμε ἀμέτοχοι στὴν ἀγωνία τῆς κοινωνίας και μέ «*διπλωματικὴ ἀφασία*» νὰ ἀπέχουμε ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, γιατί μᾶς συμφέρει ἡ ἀποχὴ ἢ ἡ ἀπραξία. Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἀνήμπορη νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ καινούργιο, τὴν νεωτερικότητα, ὅπως πιστεύουν πολλοί.

Ἀρχές μας:

- Νὰ γίνουμε λιγότερο ἐπιθετικοὶ και περισσότερο αὐτοκριτικοὶ και δημιουργικοί.
- Νὰ ἐνεργοποιήσουμε τὰ μέλη τῶν ἐνοριῶν μας, νὰ καλλιεργήσουμε τὴν συνείδηση τοῦ μέλους τῆς οἰκογενείας τοῦ Θεοῦ.
- Νὰ παραμείνουμε ἀνοικτοὶ στὶς σημερινές προκλήσεις τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν.
- Νὰ ἀναπτύξουμε περισσότερο τὴν ποιμαντικὴ μέριμνα σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα και τὶς κοινωνικὲς τάξεις.
- Νὰ ξαναβροῦμε πάλι τὴν ἀρχὴ τῆς λειτουργίας μετὰ τὴν λειτουργία.
- Νὰ γίνουμε περισσότερο οἰκουμενικοί, δηλαδή αὐθεντικοὶ στὰ λόγια και στὶς πράξεις μας.

Περιπλανήσεις σέ δρόμους ποιμαντικής διακονίας

Ἀναζητήσεις

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἕνας λόγος γιά τίς ἀξίες

Πολύς λόγος ἔχει ἀρχίσει νά γίνεται πά-
λι γιά τίς ἀξίες. Ὅλοι ἐπανερχονται
γιά νά συζητήσουν καί νά τοποθετηθοῦν
πάνω στίς ἀξίες βάσει τῶν ὁποίων θά συν-
αλλάσσονται οἱ ἄνθρωποι καί θά ζυγίζον
τò βάρος τῶν ἀποφάσεών τους. Ἡ λέξη ἀξία
ἄλλωστε προέρχεται ἐτυμολογικά ἀπό τò
«ὄσον ἄγει τι» (ζυγίζει τι). Ἡ εἰς βάρος ἐκτί-
μηση ἑνὸς πράγματος, κατόπιν ἢ εἰς χρῆμα
ἀποτίμηση, ἐξ οὗ καί τò χρηματιστήριο
ἀξιῶν, τῶν κινητῶν ἀξιῶν, κινητῶν καί με-
τακινουμένων ἀξιῶν, στίς ὁποῖες ἀποδίδε-
ται μία ἀστάθεια.

Ἐὰν αὐτὸ συμβαίνει στίς οικονομικές
ἀξίες, τὸ ἴδιο ἀπαντᾶται καί στίς ἠθικές,
θρησκευτικές, πνευματικές ἀξίες. Οἱ ἀξίες
φαίνεται ὅτι ἀλλάζουν καί ἐναλλάσσονται.
Αὐτὸ πὸν ἴσχυε μιὰ ἐποχὴ παύει νά ἰσχύει
σέ μιὰν ἄλλη. Τὰ αὐτονόητα μιᾶς κοινω-
νίας δέν εἶναι πλέον αὐτονόητα στήν ἴδια
κοινωνία ἀλλὰ οὔτε καί ἰσχύουν ἢ ἴσχυαν
παντοῦ· οὔτε ὑπὸ πάντων ἀλλὰ οὔτε καί
πάντοτε. Διαφορετικὰ εἶναι τὰ μέτρα καί
τὰ σταθμὰ σέ δύο διαφορετικές κοινωνίες·
τοῦ χωριοῦ, τῆς πόλης, τῆς πρωτεύουσας,
τῆς ἐπαρχίας· τῆς ἴδιας ἢ ἄλλης χώρας· τῆς
ἴδιας ἢ ἄλλης ἠπείρου.

Αὐτὸ πὸν ὀνομάζουμε δίκαιο διαφέρει.
Ἄλλωστε ἐκλαμβάνουν οἱ μὲν ἀπὸ τοὺς δέ
ἕναν δίκαιο πόλεμο, ἢ τὸ τί σημαίνει δη-
μοκρατία, συμμετοχικὴ δημοκρατία, εἰρή-
νη, ἀνθρώπινα δικαιώματα. Προσερχόμε-
στε σέ τράπεζες διαπραγματεύσεων καί
ἄλλα ἐννοοῦμε κάτω ἀπὸ τίς ἴδιες λέξεις.

Ἀσφαλῶς δέν εἶναι μόνο θέμα κώδικος
ἀλλὰ καί τὸ μέ τί εἶναι φορτισμένος αὐτὸς
ὁ κώδικας συνεννοήσεως· τὸ περιεχόμενό
του στήν ἐκδοχὴ τῶν ἐταίρων ἢ τῶν ἀντι-
πάλων. Ἀλλὰ καί ποιά εἶναι ἡ προέλευση
τῆς νοηματοδοτήσεώς του. Εἶναι θρησκευ-
τικὴ, οικονομικὴ, πολιτιστικὴ, κοινωνικὴ;

Μιλώντας γιά τίς ἀξίες ἐννοοῦμε κάποι-
ες σταθερές πὸν πρέπει νά πρυτανεύουν στίς
κρίσεις μας καί στίς ἀποφάσεις μας; Εἶναι
αὐτὸ πὸν ὀνομάζουμε ἀρετές καί πὸν πρέπει
νά διακρίνουν τὴ συμπεριφορὰ μας; Ταυτί-
ζονται μὲ μία παράδοση, παραδεδομένες
καί ἀποδεκτές ἀξίες, πὸν ἢ τριβὴ τους μὲ τὸ
χρόνο καί τὴν ἐμπειρία τοὺς ἔχει προσδώ-
σει μιὰ ἀuthenticότητα καί ἀξιοπιστία; Καί
γι' αὐτὸ πρέπει νά γυρίσουμε πίσω σ' αὐτές,
ἂν πρὸς στιγμὴν ἔχουν ὑποστῆ κάποια χα-
λάρωση καί δέν μποροῦν νά ἐξασφαλίσουν
τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ; Γι' αὐτὸ ἀπὸ ὅποια
χείλη κι ἂν προφέρθηκε, ἀκούστηκε μὲ κά-
ποια ἀνακούφιση τὸ πρόσταγμα τῶν δύο Β
(«Back to the Backs» = πίσω στὰ μετόπισθεν).
Ἄλλοι, ὅμως, ἀμφέβαλαν ἂν ἀποδεκτές
μποροῦν νά γίνουν ὡς ἀξίες μόνον ἐκεῖνες
τοῦ παρελθόντος, κι ὅτι δέν μποροῦν μὲ συν-
αινετικές διαδικασίες νά τύχουν κοινῆς ἀπο-
δοχῆς καινούριες ἀξίες. Ἀρκεῖ, βέβαια, νά
μποροῦν νά ἐπικρατήσουν ὡς ἀξίες μόνον
ἐκεῖνες τοῦ παρελθόντος, κι ὅτι δέν μποροῦν
μὲ συναινετικές διαδικασίες νά τύχουν
κοινῆς ἀποδοχῆς καινούριες ἀξίες. Ἀρκεῖ,
βέβαια, νά μποροῦν νά ἐπικρατήσουν ὡς
minima συμφωνιῶν.

Αιώνιες ή συμβατικές;

Τὸ ἐρώτημα, ἀσφαλῶς, παραμένει, ἂν οἱ ἀξίες ἔχουν αἰώνια ἀξία ἢ εἶναι συμβατικές, προϊόν μιᾶς σύμβασης, μιᾶς συμφωνίας. Ἔχουν θρησκευτική βάση στηριζόμενες σὲ ἀποκαλυπτικά κείμενα, ἢ εἶναι μία σύμβαση, ἕνα κοινωνικὸ συν-βόλαιο;

Γιὰ πολλοὺς εἶναι ἴσως θέμα πίστεως. Γιὰ ἄλλους τὸ ζήτημα δὲν εἶναι πλέον τί λέει ἢ πίστη, ἀλλὰ νὰ γνωρίζουμε πῶς θὰ ἐνεργήσουμε, ὅταν δὲν ὑπάρχει πιά πίστη· πῶς νὰ βροῦμε μιὰ συνάφεια καὶ συνοχή

λόγος γίνεται γιὰ τὶς ἀξίες ἀλλὰ ἢ συζήτηση αὐτὴ εὐχαριστεῖ κιόλας καὶ προκαλεῖ μιαν τέρψιν καὶ μάλιστα, ὅπως διατείνονται ὀρισμένοι, λίαν ὠφέλιμη. Τὸ τερπνόν, λοιπόν, μετὰ τοῦ ὠφελίμου. Γιατί, ὅταν στὴν συζήτηση παρεμβαίνουν καὶ οἱ συνέπειες τῆς παγκοσμιοποιήσεως, εἶναι φυσικὸ νὰ διερωτᾶται κάποιος γιὰ τὸ τί ἔχει νὰ ὠφελῆθῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν κερδίσει ὀλόκληρο τὸν κόσμον χάσει ὅμως τὶς ἀξίες ποὺ στοιχειοθετοῦν καὶ στηρίζουν τὴ ζωὴ του (πρβλ. Ματθ. 16,26).

«Ἀδελφοποίηση». Εὐσεβεῖς πόθοι... Ξύλο-ἔκτυπο ἀνάγλυφο 76X29X5,5 ἐκ. τοῦ π. Ἐμμανουὴλ Καλαϊτζάκη, ἀπὸ τὴν ἐκθεσὴ του Γελοιογλυπτική, στὴν Πινακοθήκη Πιερίδη τὸν Μάιο του 2001.

Μὲ καυστική εἰρωνία σχολιάζει γελοιογλυπτικά... μιὰ πιθανὴ ἀδελφοποίηση τῶν οικονομικῶν ἀξιῶν. Μπορεῖ νὰ σκεφθοῦμε γιὰ τὸ ἐγγὺς μέλλον τὴν ἀδελφοποίηση τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν;

στὶς ἐνέργειές μας, ὅταν δὲν ὑπάρχουν πιά σημεῖα ἀναφορᾶς καὶ βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἕνα κοινὸ κενὸ πλαίσιο ἀναφορᾶς.

Μπορεῖ ὅμως μιὰ συζήτηση ν' ἀρχίσει γύρω ἀπὸ ἕνα «ἄγραφο χαρτί» («tabula rasa»), ἀπὸ ἕναν «χάρτην εὐέργων εἰς ἀπογραφὴν», στὸν ὁποῖον πᾶσα προσφορὰ νὰ εἶναι δεκτὴ. Προσφορὰ ποὺ νὰ προέρχεται ἀπὸ ποικίλης προελεύσεως ἀξίες ὅπως τῶν θρησκευτικῶν (Δεκάλογος, Μακαρισμοί, Κοράνιο κ.τ.τ.) τῆς φιλοσοφίας, τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν... Αὐτὲς οἱ ἀξίες θὰ ἔχουν διαχρονικὴ ἀξία ἢ πρὸς καιρὸν;

Φαίνεται, πάντως, ὅτι ὄχι μόνον πολὺς

Σοβαρὲς προσπάθειες

Σὲ ἀναζήτηση, συνεπῶς, αὐτῶν τῶν ἀξιῶν, σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ζωῆς, θρησκεία, παιδεία, πολιτικὴ, οἰκογένεια, κράτος, στρατό, διακρατικὲς σχέσεις, οικονομία, ἐργασία, πασχίζουν σήμερα ἐκπρόσωποι ποικίλων θεσμῶν καὶ ομάδων. Ἦδη μετὴν ἑναρξῆς τοῦ Ἰωβηλαίου (2000) ἢ «Διεθνῆς Ἐταιρεία Ψυχολογίας τοῦ Βάθους» ἀφιέρωσε τὴν ἐτήσια ἡμερίδα της στὸ θέμα: Καινούρια ὄρεξη γιὰ ἀξίες. Πρόκληση μέσῳ τῆς παγκοσμιοποιήσεως (Helga

Egner, Neue Lust auf Werte. Herausforderung durch Globalisierung, Patmos Verlag 2001).

Οι εισηγήσεις που αναπτύχθηκαν ἀγκάλιασαν όλες τις πτυχές τῆς θεματικῆς τῆς Ἡμερίδος. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς βασικῆς ἐμπιστοσύνης στὴ δημιουργία ἑνὸς παγκοσμίου ἤθους ἀσχολήθηκαν μὲ τὴν οἰκοδόμηση ἀξιῶν καὶ ταυτοτήτων τῆν ἐποχὴ τῆς παγκοσμιοποιήσεως. Διερωτήθηκαν στὴ συνέχεια γιὰ τὴν ὑπάρχουσα ἀπώλεια καὶ τὴ συνείδηση ἀξιῶν στοὺς νέους καὶ κατὰ πόσον εἶναι δυνατὴ ἡ ἐγκατάσταση πολιτισμῶν τῆς εἰρήνης στὸν ἐνοποιημένο κόσμον μας. Ἄν εἶναι δυνατόν νὰ δώσουμε κίνητρα στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὶς ἀξίες καὶ ἂν μπορεῖ ἡ Ψυχοθεραπεία νὰ συμβάλει πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ποιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι «ἡ ἀξία τῶν ἀξιῶν» καὶ πῶς μπορεῖ νὰ συμβάλει σ' αὐτὸ ἡ φιλοσοφικὴ ψυχολογία τῆς ἀναγνώρισης τοῦ ἄλλου; Ποιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ σχέση μυστικισμοῦ καὶ ἀντίστασης καὶ ποιές μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀξίες τῆς ζωῆς στὴν ἐποχὴ τῆς παγκοσμιοποίησης; Ποιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἐπενέργεια τῆς παγκοσμιοποίησης στὶς ἠθικὲς ὀψεις τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς βιομηχανίας τῆς μεταμοντέρνας ἐποχῆς μας; Ποιές ἄραγε πρωτοβουλίες μποροῦν νὰ ἀναληφθοῦν ἐπὶ τοῦ πρακτέου σὲ μία παγκοσμιοποιημένη οἰκουμένη;

Οἱ εισηγήσεις μπόρεσαν νὰ προβληματίσουν τοὺς συνέδρους καὶ στὴν ἔντυπη μορφή τους νὰ μεταφέρουν τὸν προβληματισμὸ καὶ στοὺς χιλιάδες ἀναγνώστες τῶν Πρακτικῶν.

Ὅπωςδήποτε ἡ συζήτηση ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ζωηρὴ σὲ ὅλον τὸν κόσμον καὶ ὅπως γνωρίζουμε ὅλοι τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀδιάπτωτο καὶ γενικὰ ἀλλὰ καὶ εἰδικὰ σὲ ἐπιμέρους ζητήματα ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὶς ἀξίες καὶ τὸν ἀξιακὸ προσανατολισμὸ τῆς ἐποχῆς μας καὶ τῆς χώρας μας.

Καὶ ἄλλοι, ὅμως, φορεῖς παίρνουν πρωτοβουλίες γιὰ τὴν ἐξέταση παρομοίου τύ-

που θεμάτων. Θὰ ἤθελα νὰ ἀναφέρω τὴν εὐχάριστη ἐκπληξή μου ὅταν ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀνήγγειλε τὴν ἐκ μέρους τῆς διοργάνωσης Διεθνoῦς Συνεδρίου γιὰ τὶς «Πανανθρώπινες Ἀξίες» στὶς 26-28 Μαΐου 2004 στὴν Ἀθήνα. Τὸ Συνέδριο «ἔχει στόχο τὴν ἀναζήτηση καὶ καθορισμὸ τῶν κοινῶν, παγκοσμίων ἀξιῶν καὶ τὴν ἐφαρμογὴ των γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν τεραστίων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα σήμερα ἀντιμετωπίζει ἡ ἀνθρωπότης». Σημαντικὲς προσωπικότητες ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς ὑψηλίου ἔχουν προσκληθεῖ νὰ παραστοῦν. Θὰ ἀναμείνουμε μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον τὶς ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου γιὰ νὰ ἐνημερώσουμε τοὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ πάνω στὰ κύρια σημεῖα καὶ τὰ πορίσματά του.

Προσωρινά, ὅμως, καὶ συνεχίζοντας τὸν προβληματισμὸ ποὺ ἔθεσα προηγουμένως, θὰ ἤθελα νὰ προκαλέσω τὴ σκέψη σας ἐναποθέτοντας σ' αὐτὴν ὡς ἐρέθισμα δύο στίχους ἀπὸ τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴ τοῦ Ἀπ. Παύλου (4, 8-9). Εἶναι δυνατόν αὐτοὶ οἱ στίχοι νὰ τεθοῦν ὡς βάση καὶ ὡς κριτήρια γιὰ ὅποιαδήποτε περαιτέρω συζήτηση πάνω στὸ θέμα τῶν ἀξιῶν: Δικὴ σας ἡ ἀπάντηση.

«Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφρημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε· ἂ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε καὶ ἠκούσατε καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε· καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν».

Ἐπίδοξος λόγος...

«Καὶ δὸς ἡμῖν Δέσποτα πρὸς ὕπνον ἀπιούσιν...»

Τοῦ Πρεσβ. Κωνσταντίνου Καλλιανοῦ

Τὸ σύνορο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τὸ προγεύεσαι καθημερινὰ τὴν ὥρα ἐκείνη, ὅπου μετὰ τὴ βραδυνή σου ἐπιστροφή ἀναζητᾶς τὴν εὐλογημένη ἡσυχία, ἀλλὰ περισσότερο τὸ σφάλισμα τῶν κουρασμένων ὀφθαλμῶν σου κουρασμένων ἀπὸ ἓνα πλῆθος εἰκόνων ποὺ ἀποθηκεύουν μὲ τὴν, ἐν εὐθέτῳ καιρῷ, προοπτικὴ τῆς ἐπεξεργασίας. (Μὲ τὰ χρόνια ἀρχίζεις νὰ κατανοεῖς πὼς οἱ εἰκόνες ποὺ ξαποσταίνουν τὴν ψυχὴ σου ὅλο καὶ λιγοστεύουν, καθὼς τὸ Ὁραῖο καὶ Κόσμο ὅλο καὶ χάνονται ἀπὸ τὴν κοινωμία τῶν ἀνθρώπων. Δυστυχῶς).

Οἱ στιγμὲς λοιπὸν ἐκεῖνες μετὰ τοῦ ξύπνου καὶ τοῦ ὕπνου ἔχουν μιὰ ἰδιαίτερη καὶ πολὺ σημαντικὴ δύναμη· δύναμη λυτρωτικὴ ποὺ ἀσφαλῶς σὲ φέρνει μέχρι τὸ βάθος τῆς ψυχῆς σου, καθὼς μὲ τρόπο ἀπλό, ἀλλὰ ἀμέτρητα ἐπώδυνο, ἐξετάζει τὴ συνείδησή σου. Εἶναι ἓνα ἔσχατο κοίταγμα στὸν καθρέφτη της, ὅπου φαίνεται ὄχι τὸ εἶδωλό σου, ἀλλὰ ἡ πολιτεία σου. Μιὰ πολιτεία, ποὺ μονάχα ἐσὺ κι ὁ Θεὸς γνωρίζετε. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν ὥρα ἐκείνη, ποὺ στὰ μάτια κατεβαίνει ὁ νυσταγμὸς πασχίζεις νὰ κάμεις κάποια δειλὰ βήματα μετανοίας. Νὰ ξαναδέσεις τὸ νῆμα τῆς συνάντησής σου μὲ Ἐκεῖνον, γιατί τὸ θεωρεῖς ἀπαραίτητο, καθὼς ὁ λόγος τοῦ Νηπιτικοῦ Πατρός, ποὺ συμβουλεύει ὅτι ἡ κλίση μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ τάφος μας, ἀφοῦ ὁ ὕπνος εἶναι «εἰκὼν θανάτου» (Ἁγ. Ἰωάννης Σιναΐτης), ἀνακαλεῖται στὸ νοῦ.

Συναντᾶς ξανὰ λοιπὸν πρόσωπα ποὺ ἀντάμωσες ὅλη τὴν ἡμέρα ἢ σὲ κάποιους ἄλλους καιροὺς καὶ διαπιστώνεις μέσα στὴν ψυχὴ σου ἓνα νυγμὸ, καθὼς προβάλλεται στὴν ὀθόνη τοῦ νοῦ ἡ συμπεριφορὰ σου, ὁ

ἀργὸς σου λόγος, ἡ βιαστικὴ-ἀπορριπτικὴ φυγὴ σου καὶ κάποια ἄλλα ἀποπήματά σου. Πασχίζεις νὰ ταχτοποιήσεις τὰ ὅσα ἄτακτα συσσωρεύεις μέσα σου καὶ παρατηρεῖς, πὼς δὲν ἔχεις τὴ δυνατότητα τῆς ἐπιλογῆς, γιατί μιὰ ἐσωτερικὴ σύγχυση ἐπικρατεῖ ἀκόμα μέσα σου, λὲς καὶ ταραχτήκε ἡ ἡρεμὴ ἢ δεξαμενὴ καὶ θόλωσε τὸ νερό. Ἔτσι, παρακαλεῖς Ἐκεῖνον, ποὺ εἶναι «ἡ ὄντως Εἰρήνη», ὅπως σοῦ χαρίσει ἀνάπαυση, γιατί μόνον ἔτσι θὰ ἔχεις ὕπνο «πάσης σατανικῆς φαντασίας ἀπηλλαγμένοι». Γιατί ὁ ὕπνος ἂν καὶ εἶναι τὸ μυστηριώδες τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς στοιχεῖο, ἐν τούτοις ἀναπαύει καὶ ἀναζωογονεῖ τὸν ἄνθρωπο. Τὸν καθιστᾶ κάθε πρωτὶ καινούριο, ἀνανεωμένο, δημιουργικὸ καὶ ἐλπιδοφόρο, καθὼς διαπιστώνει πὼς τοῦ ἔχει δώσει ὁ Θεὸς καιρὸ μετανοίας. Μιὰν ἄλλη δηλαδὴ εὐκαιρία, ὥστε νὰ ζωντανέψει μέσα του ἡ λαχτάρια γιὰ ἐπιστροφή καὶ ἀληθινὴ μετάνοια. Ἄλλωστε, τὸ αἴτημα, ὅπως «τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετάνοιᾳ ἐκτελέσαι...», ἔχει ἀναμφίβολα τὴ σημασία του καὶ ὅπωςδήποτε τὸν συμβουλευτικὸ-σωτηριολογικὸ χαρακτήρα του.

Λίγο πρὶν τὰ βλέφαρα σφαλίσουν, πρὶν ἀρχίσει τὸ σῶμα νὰ δέχεται τὴν παραμυθία τοῦ ὕπνου, διαπιστώνεις γι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἀνάγκη νὰ παραδοθεῖς στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, γιατί τὸ θεωρεῖς καὶ ἀπαραίτητο, ἀλλὰ καὶ φυσικό. Συντονίζεις λοιπὸν τὸ εἶναι σου μὲ τὴν παρακάτω εὐχὴ κι ἀρχίζεις νὰ περνᾶς τὸ μεσότοιχο, ἀπὸ τὸ νυσταγμὸ στὸν ὕπνο, ποὺ ἀναμφίβολα εἶναι «ἀργία τῶν αἰσθήσεων» (Ἁγ. Ἰωάννης Σιναΐτης).

«Ἡ ἐλπίς μου ὁ Πατήρ, καταφυγὴ μου ὁ Υἱός, σκέπη μου τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον Τριάς Ἁγία δόξασου» Ἀμήν.

Σχεδιασµα κατηχήσεως για ἐνήλικες

Ἡ πίστη: ἓνα σκάνδαλο

Τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου

Πίστη καὶ γνώση

Μὲ τὴ λέξη «Πιστεύω» ἀρχίζει τὸ «Σύμβολο τῆς Πίστεως» μας. Λέγοντάς την αὐτὴ τὴ λέξη ὁ καθένας μας βεβαιώνει ὅτι πιστεύει, δηλ. ἔχει βεβαιότητα γιὰ κάτι. Ὁ Ἀπ. Παῦλος δίνοντας τὸν ὀρισμὸ τῆς πίστεως, γράφει: «*ἔστιν δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων*». Ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς δείχνει ὅτι στὴν πίστη ἢ ποιότητα τῆς γνώσεως εἶναι ἢ ἴδια πὺ ἀποκτᾶ κανεὶς μὲ τὶς αἰσθήσεις του. Ὅταν λές π.χ. γνωρίζω τὴν Ἀθήνα, πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ πῆγα καὶ τὴν ἐπισκέφθηκα, σημαίνει ὅτι δὲν ἀμφιβάλλεις διόλου γι' αὐτὸ πὺ λές, ἐπειδὴ μὲ τὰ ἴδια σου τὰ μάτια εἶδες αὐτὸ πὺ ἰσχυρίζεσαι. Τὴν ἴδια βεβαιότητα ὅμως ἐκφράζεις καὶ ὅταν πεις ὅτι τὸ σεληνιακὸ τοπίο εἶναι ἀνυδρο καὶ χωρὶς ἴχνος ζωῆς. Βέβαια δὲν πῆγες ποτέ σου ἐκεῖ, ἀλλὰ εἶδες φωτογραφίες καὶ ἄκουσες τοὺς ἀστροναῦτες πὺ πῆγαν νὰ σοῦ μιλᾶνε σχετικά. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι πιστεύεις ὅτι στὴ σελήνη δὲν ὑπάρχει ζωὴ. Ἀλλὰ αὐτὴ σου ἢ πίστη εἶναι τὸ ἴδιο ἰσχυρὴ καὶ βέβαιη, ὅπως θὰ ἦταν καὶ ἂν μποροῦσες νὰ ταξιδεύσεις μ' ἓνα διαστημόπλοιο καὶ νὰ πατήσεις μὲ τὰ πόδια σου τὸ σεληνιακὸ ἔδαφος. Κανεὶς σήμερα δὲν ἀμφιβάλλει γιὰ τὶς συνθήκες πὺ ἐπικρατοῦν στὴ σελήνη. Ὅλοι πιστεύουμε, χωρὶς νὰ ἔχουμε προσωπικὴ ἀντίληψη, ὅλα ὅσα μᾶς εἶπαν αὐτοὶ πὺ πῆγαν καὶ εἶδαν.

Καθημερινὲς πράξεις πίστεως

Ἡ καθημερινὴ ζωὴ μας εἶναι μιὰ σειρά ἀπὸ ἐκδηλώσεις πίστεως, ὄχι βέβαια μὲ

τὴ θρησκευτικὴ ἔννοια τῆς λέξεως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια πὺ ἢ λέξη αὐτὴ ἔχει στὸ τραπεζικὸ σύστημα, τὴν ἔννοια δηλ. τῆς ἐμπιστοσύνης. Ταξιδεύεις π.χ. μπαίνοντας μέσα σ' ἓνα μεταφορικὸ μέσο, ἐπειδὴ ἐμπιστεύεσαι τὸν ὁδηγό. Τρῶς ἀπὸ τὸ φαγητὸ πὺ σοῦ σερβίρουν στὸ ἐστιατόριο, ἐπειδὴ πιστεύεις ὅτι δὲν ἔχουν σκοπὸ νὰ σέ δηλητηριάσουν. Κανεὶς δοσοληψίες, ἐπειδὴ πιστεύεις ὅτι δὲν ἔχουν σκοπὸ νὰ σέ ἐξαπατήσουν. Πείθεσαι στὶς συμβουλές τοῦ γιατροῦ σου, ἐπειδὴ πιστεύεις ὅτι εἶναι καλὸς ἐπιστήμονας. Πηγαίνεις στὸ δάσκαλο νὰ μάθεις, ἐπειδὴ πιστεύεις ὅτι ξέρει περισσότερα ἀπὸ σένα. Ὅλη μας ἢ ζωὴ εἶναι βουτηγμένη στὴν πίστη αὐτῆς τῆς μορφῆς. Θὰ ἔλεγα πὺ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει ζωὴ κοινωνικὴ, ἐὰν δὲν ἦταν στηριγμένη στὴν ἀμοιβαία πίστη. Οὔτε ἐπιστήμη θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει χωρὶς αὐτὴν τὴν πίστη. Καὶ ἐξηγοῦμαι. Ὅλοι μας πιστεύουμε ὅτι ἢ ἔκρηξι τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἔγινε τὴν 25η Μαρτίου 1821. Καὶ ὅμως κανεὶς μας δὲν ζοῦσε τότε γιὰ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι μὲ τὰ μάτια του εἶδε τὴν Ἐπανάστασι. Ὅπως κανένας μας δὲν ζοῦσε κατὰ τὴν μάχη τοῦ Μαραθῶνος. Καὶ κανεὶς μας δὲν ἀμφιβάλλει γιὰ τὰ ἱστορικὰ αὐτὰ γεγονότα. Οὔτε κανεὶς ποτέ ἰσχυρίσθηκε ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἦταν τότε παρὼν καὶ δὲν τὰ εἶδε ἢ δὲν τὰ ἔζησε δὲν τὰ παραδέχεται. Φαντασθεῖτε ἂν γιὰ νὰ παραδεχθεῖς π.χ. ὅτι τὸ Παρίσι εἶναι ἢ πρωτεύουσα τῆς Γαλλίας διετύπωνες τὴν ἀξίωσι νὰ τὸ ἐπισκεφθεῖς πρῶτα καὶ μὲ τὰ ἴδια σου τὰ μάτια ἐπιβεβαιώσεις τὴν πρότασι αὐτὴ. Τίποτε δὲν θὰ στεκόταν ὀρθιο. Καὶ ἢ ἐπιστήμη καὶ οἱ κοινωνικὲς σχέσεις καὶ ὅλη ἢ ζωὴ θὰ ἔμεναν

πίσω, γιατί θα ήταν αδύνατον να συμβεί ώστε τα πάντα να περνοῦν ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις τοῦ καθενὸς γιὰ νὰ γίνονται ἀποδεκτά.

Ἡ θρησκευτικὴ πίστη

Κι ἂς ἐλθουμε τώρα στὴ θρησκευτικὴ πίστη. Ἡ πίστη αὐτὴ λειτουργεῖ ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἐμπορικὴ ἢ ἡ τραπεζικὴ πίστη. Στηρίζεται δηλ. στὸ κύρος καὶ στὸ ἥθος συγκεκριμένων προσώπων πού ἔζησαν καὶ παρέδωσαν σὲ μᾶς ὀρισμένες ἀλήθειες. Καὶ ἐπὶ πλέον στὴν προσωπικὴ σου σχέση μὲ τὸ Θεό. Τὸν πιστεύεις ὄχι διότι κάποιες θεωρητικὲς ἀρχές στὸ ὑπαγορεύουν, ἀλλὰ γιὰ τὸ πρόσωπό Του σοῦ ἐμπνέει ἐμπιστοσύνη. Ἔτσι ἡ πίστη στὸ Θεό στηρίζεται σὲ μιὰ σχέση, εἴτε ἄμεση, εἴτε ἔμμεση. Πιστεύω στὸ Θεό εἴτε διότι Τὸν ἐμπιστεύομαι, ἔχω στενὲς σχέσεις μὲ τὸ Πρόσωπό Του, εἴτε διότι ἄλλα πρόσωπα πού τὰ ἐμπιστεύομαι μοῦ μίλησαν γι' Αὐτόν. Τέτοια πρόσωπα εἶναι οἱ ἅγιοι, οἱ προφῆτες, οἱ ἀπόστολοι, ὅλοι ὅσοι ἐγνώρισαν τὸν Θεό καὶ μᾶς μίλησαν γι' Αὐτόν.

Ἡ πίστη αὐτὴ ἔχει διάφορες διαβαθμίσεις, προχωράει ἀπὸ λιγότερη σὲ περισσότερη. «Καὶ αὐτὴ ἡ πρόοδος μοιάζει νὰ εἶναι μιὰ ἀτέλειωτη πορεία. Ὅσο ὀλοκληρωμένη κι ἂν ἐμφανίζεται μιὰ πίστη, ὑπάρχουν πάντοτε περιθώρια αὔξησης καὶ ὀριμότητας. Εἶναι μιὰ δυναμικὴ, πάντοτε, «ἀτέλεστη τελειότητα»» (Χρ. Γιανναρᾶ: *Τὸ ἀλφαβητάρι τῆς πίστεως*, σ. 27). Ἡ πίστη στὸ Θεό μπορεῖ ν' ἀρχίσει ἀπὸ μιὰ ἀπλή ἐμπιστοσύνη στὴ μαρτυρία τῶν ἀνθρώπων πού Τὸν ἐγνώρισαν καὶ νὰ προχωρήσει στὴν σπουδὴ τῆς ἀγάπης πού φανεροῦν τὰ ἔργα του μέσα στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ φθάσει στὴν ὀλοκληρωτικὴ αὐτοπαράδοση τῆς ὑπαρξης στα χέρια Του, σὲ μιὰ μεταμόρφωση καὶ ἀναγέννηση πού λούζεται μέσα στὸ ἄκτιστο φῶς τῆς θείας ἐνέργειας. Αὐτὸς εἶναι

καὶ ὁ δρόμος, πού βαδίζοντάς τον κανεῖς, μπορεῖ νὰ φθάσει στὴν πίστη. Κάθε ἄλλη μέθοδος ἀπορρίπτεται ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη παράδοσή μας καὶ ιδιαίτερα ἐκείνη πού στηρίζεται στὴ λογικὴ ἐπεξεργασία τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως. Οἱ λογικὲς «ἀποδείξεις» τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὸ νὰ σοῦ σταθεροποιοῦν τὴ γνώση τοῦ θείου. Ὅσο λογικὰ μπορεῖ κανεῖς νὰ πείσει κάποιον ὅτι ὑπάρχει Θεός, τὸ ἴδιο λογικὰ καὶ πάλι μπορεῖ νὰ τὸν πείσει καὶ γιὰ τὸ ἀντίθετο. Ἡ μέθοδος αὐτὴ εἶναι ἐκείνη πού ἐφαρμόσθηκε στὴ Δύση καὶ ὀδήγησε στὴ διακήρυξη τῆς ἀθείας καὶ στὴ «διαπίστωση» τοῦ «θανάτου τοῦ Θεοῦ». Ἡ Ἐκκλησία μᾶς καλεῖ στὴν ἀλήθεια της χωρὶς νὰ μᾶς προτείνει θεωρητικὲς θέσεις πού πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ ἀποδεχθοῦμε. Μᾶς καλεῖ σὲ μιὰ προσωπικὴ σχέση μὲ τὸ Θεό, σὲ ἕναν τρόπο ζωῆς, πού σοῦ χαρίζει μιὰ ἐμπειρία καὶ ἕνα βίωμα. Αὐτὴ ἡ ἐμπειρία καὶ αὐτὸ τὸ βίωμα εἶναι συλλογικὸ, δηλ. κοινωνικὸ καὶ κοινοτικὸ, καὶ διασώζεται μόνον μέσα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας πού εἶναι τὸ *σῶμα τοῦ Χριστοῦ*. Ἐνταγμένος κανεῖς σ' αὐτὸ τὸ *σῶμα* βρίσκεται σὲ μιὰ ἐξάρτηση ἀπὸ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ ἴδιου σώματος, παύει νὰ ζεῖ ἀτομικά, ξεγράφει τὸ «ἐγὼ» καὶ προσλαμβάνει τὸ «ἐμεῖς», καὶ ἔτσι μαθαίνει νὰ ζεῖ κοινωνικά. Ἡ πίστη ἐδῶ εἶναι προϋπόθεση ἐντάξεώς μας στὴ δομὴ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Πρέπει νὰ καταλάβουμε καλὰ ὅτι ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι φθάνουμε στὸ Θεό ἀπὸ ἕνα τρόπο ζωῆς καὶ ὄχι ἀπὸ ἕνα τρόπο σκέψεως.

Ἀντιφατικότητες καὶ διαψεύσεις

Αὐτὰ πού ἀναφέραμε θεωροῦνται ἀπὸ μερικοὺς σκάνδαλο. Αὐτοὶ βαυκαλίζονται νὰ λένε ὅτι εἶναι ἄνθρωποι θετικοὶ καὶ ὅτι γιὰ νὰ πιστεύσουν ἢ νὰ παραδεχθοῦν κάτι πρέπει ἢ νὰ τὸ δοῦν, νὰ τὸ ἐγγίσουν, νὰ τὸ γευθοῦν, δηλ. νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν μὲ τὶς αἰσθήσεις τους, εἴτε νὰ τὸ συλλάβουν μὲ

(Ἡ συνέχεια τοῦ ἀρθροῦ στὴ σελ. 13)

Ἐπικήδειος εἰς Πρεσβυτέρα (Ἀναστασία Δρίβα - Μούλτου)

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λαρίσης καὶ Τυρνάβου κ. Ἰγνατίου

Ἀπὸ τῆς αὐγῆς τῆς Μ. Δευτέρας μᾶς ἀφῆκεν ἡ Πρεσβυτέρα Ἀναστασία Δρίβα - Μούλτου καὶ πορεύεται ἀπὸ τῶν ἐνθάδε καὶ εὐρίσκεται ἤδη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Νυμφίου Χριστοῦ. Καὶ ἡμεῖς καλούμεθα νὰ ἐξαγγείλωμεν σήμερον τὴν μεγαλειώδη προσωπικότητα τῆς ἀπερχομένης αὐτῆς Δεσποίνης, ἡ ὁποία ὡς ναῦς ἐμπορευομένη μακρόθεν, μὲ ἱερὸν φορτίον ἔργων ἀγαθῶν ἀφικνεῖται εἰς Οὐρανούς ὡς φρόνιμος Παρθένος, μὲ ἀνημμένη λαμπρῶς τὴν λαμπάδα Αὐτῆς.

Γνωρίζομεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν παιδικῶν της χρόνων καὶ ἐρευνῶντες τὴν ἕως τώρα πορείαν της ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εὐρίσκομεν αὐτὴν κατὰ πάντα παράδειγμα πρὸς μίμησιν. Παράδειγμα πρὸς μίμησιν διὰ τὰς Πρεσβυτέρας, παράδειγμα διὰ τὰς συζύγους, παράδειγμα διὰ τὰς Μητέρας. Παράδειγμα διὰ τοὺς διδασκάλους, παράδειγμα ἀνθρώπου πνευματικοῦ, ζήσαντος ἐν τῇ γῇ τὴν ζωὴν αὐτῆς ὡς τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐπιτάσσει, ὡς οἱ Ἱεροὶ Κανόνες διακελεύουσιν, ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις καὶ ζωὴ ἀπαιτεῖ, ὡς τὰ χριστιανικὰ ἦθη τοῦ τό-

που καὶ τῆς Πατρίδος μας τὴν ἐδίδαξαν.

Ἄνθρωπος χαρισματικός καὶ πολυτάλαντος ἡσχολήθη ἐπιτυχῶς μὲ πάρα πολλά. Ἄνθρωπος δραστήριος καὶ ἱκανὸς προσέφερε πολλά. Γενεὲς γενεῶν παιδιῶν ἐδίδαξεν ἀπὸ τὸ ἰ. ἐφαλτήριο τῆς Διδασκαλικῆς Ἐδρας γαλουχῶν αὐτὰ εἰς τὰ ἱερὰ νάματα τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως. Γενεὲς γενεῶν κατηχητοπαίδων ἐδίδαξε καὶ καθωδήγησεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ κατηχητικοῦ ἄμβωνος ὡς Κατηχητήρια στοργικὴ καὶ χαρισματοῦχος. Ἡ γλυκεῖα φωνὴ της εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Οὐρανοῦ θὰ ψάλλῃ τώρα τὰ γλυκύφθογγα ἄσματα τῆς θείας Λατρείας μας, τὰ ὁποία ὑπερηγάπα. Εὐαίσθητος καὶ τρυφερὸς ἄνθρωπος ἀγαποῦσε τὴν φύσιν καὶ ζοῦσε μέσα σ' αὐτὴν χαίρουσα, δρέπουσα ἄνθη «ἀειζωΐας». Καλλιτέχνης ἐπιτηδεῖα, ἀπετύπωνε εἰς τὸ χαρτί, εἰς τὸν μουσαμᾶ, εἰς τὸ ξύλο καὶ τὸ ὕφασμα ζωγραφίζουσα ἢ κεντῶσα τὰς ἐμπνεύσεις της. Δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἄνθρωπος σ' αὐτὸν τὸν καλὸ καὶ εὐλογημένο τόπο ὅπου ἐγεννήθη, ἔζησε καὶ ἀνετράφη καὶ διέπρεψε ἡ ἀπερχόμενη σήμερον Πρεσβυτέρα τοῦ ἡγαπη-

* Ἐξεφωνήθη τὴν Μ. Τρίτη, 6/4/2004.

μένου φίλου και ἀδελφοῦ και συνεφημερίου π. Γεωργίου, πού νά μὴν ἐμπνεύσθηκε ἀπὸ τὴν παρουσία της, ἀπὸ τὴ ζωὴ της, ἀπὸ τὴν Πίστι της, ἀπὸ τὸν ἱερό ἐνθουσιασμό της. Ὁ Κύριος τὴν ἠξίωσε τῆς μεγάλης χαρᾶς και τιμῆς νά ὑπανδρευθῆ ἄνδρα πιστὸν και ἐνάρετον, μεμορφωμένον και κατὰ τὴν θύραθεν και κατὰ τὴν θείαν παιδείαν, μεμορφωμένον πρὸ πάντων κατὰ Χριστόν. Ἐστάθη ἐπαξίως παρὰ τὸ πλευρόν του. Ἡ ἀρμονικὴ συζυγικὴ των συμβίωσις διεφαίνετο εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ βίου των. Τὴν ἠξίωσε τῆς ἀγίας και μεγάλης χαρᾶς τῆς πολυτεκνίας. Ἐφερεν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν τέκνα ἄξια τῶν γονέων των. Τέκνα τὰ ὁποῖα καταλείπει και παραδίδει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν κοινωνίαν και τὴν πατρίδα, πλούσια εἰς βιώματα πνευματικά. Τέκνα τὰ ὁποῖα κύκλω τῆς τραπέζης τοῦ Ἱερέως Πατρός των θὰ ἐνθυμοῦνται τὰς προφορικὰς της συμβουλὰς και τὰ βιώματά της. Τέκνα πού τὴν εἶδαν πολλάκις προσευχομένην, νηστεύουσαν, ἀγρυπνοῦσαν, ψάλλουσαν, κατηχοῦσαν, διδάσκουσαν, βιοῦσαν τὸ Μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας. Πρεσβυτέρα, ἡ ὁποῖα εἶχε βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ Ὑψηλοῦ τῆς Ἱερωσύνης Ὑπουρ-

γήματος, ἐκράτει ἐπαξίως τὴν θέσιν της βοηθοῦσα μάλιστα τὸν Ἱερέα σύζυγόν της εἰς πολλά, οὕτως ὥστε νά ἀντανακλᾷ ἡ Ἱερωσύνη του εἰς τὸ πρόσωπόν της και νά ζοῦν και οἱ δύο ὡς ἱερεῖς τοῦ Ὑψίστου, τίμιοι, ἀγνοί, καρποφοροῦντες καλοὺς και εὐκλεεῖς καρπούς.

Καλούμαστε σήμερον, π. Γεώργιε, μὲ παρακλητικούς λόγους ὡς φίλοι και ὡς ἀδελφοὶ νά σοῦ συμπαρασταθοῦμε τὴν ὥραν τοῦ προσωρινοῦ αὐτοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τῆς ἀγίας Πρεσβυτέρας σου και νά σέ παρακαλέσουμε νά μὴ θλίβεσαι, ἀλλὰ καυχώμενος καύχησιν ἱεράν διὰ τὴν ἀπερχομένην ἀγαπημένην σου σύζυγον και Πρεσβυτέρα νά προχωρῆς, ὅπως ἐσὺ καλὰ γνωρίζεις, τὸν δρόμον τοῦ καθήκοντος, ἀναπληρῶν και αὐτὴν εἰς τὴν οἰκογένειαν. Εἶθε ὁ Κύριος νά ἔχη Αὐτὴν ἤδη εἰς τὸν Νυμφῶνα Του μὲ λελαμπρυσμένον τὸν χιτῶνα τῆς ψυχῆς και λαμπαδοφοροῦσαν. Εἶθε ὁ Κύριος νά σταλάξῃ παρηγορίαν εἰς ὅλους σας. Εἶθε ὁ Κύριος νά μᾶς διανοίξῃ τὴν ὁδὸν τοῦ ἀγίου παραδείγματός της, ὥστε νά Τὸν εὐρωμεν και ἡμεῖς ἅπαντες τὴν ὥρα τῆς ἐξόδου μας.

(συνέχεια τοῦ ἀρθροῦ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου ἀπὸ σελ. 11)

τὸ μυαλό τους. Θὰ ἤθελα νά πῶ στοὺς θετικούς αὐτοὺς ἀνθρώπους, ὅτι στὴ ζωὴ και στὴν ἐπιστήμη τους παραδέχονται ἓνα σωρὸ πρᾶγματα πού οὔτε εἶδαν, οὔτε μποροῦν νά κατανοήσουν λογικά. Τόσα μυστήρια μᾶς περιβάλλουν. Τί εἶναι ἡ ζωὴ, τὸ φῶς, ἡ μονάδα, ὁ ἄνθρωπος; Ποιὸς ἐπιστήμονας εἶναι σὲ θέση νά ἐξηγήσει αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα; Καὶ ὅμως αὐτοὶ πού ἀδιαμαρτύρητα δέχονται τὰ μυστήρια τῆς φύσεως και τῆς ζωῆς, οἱ ἴδιοι ἀπορρίπτουν τὴν πίστη στοῦ Θεοῦ ἐπειδὴ καλοῦνται νά παραδεχθοῦν πρᾶγματα πού δὲν εἶδαν ποτέ, οὔτε μποροῦν νά τὰ ἐξηγήσουν. Ἀλλὰ ἐάν ὁ Θεὸς ἦταν κατανοητός, δὲν θὰ ἦταν

Θεὸς ὅπως τόνιζαν οἱ Ἕλληνες Πατέρες. Ὁ Θεὸς κατὰ τοὺς ἀγ. Πατέρες, ἔχει δύο ὄψεις. Τὴν καταληπτὴ και τὴν ἀκατάληπτη. Ἡ πρώτη ἀναφέρεται στὶς ἐνέργειες τῆς θεότητός του, ἡ δευτέρη στὴ θεία οὐσία. Ὅμως ἀπὸ καμιά δὲν εἶναι ἀντικείμενο λογικῆς περιεργείας· ἀντιθέτως, κατὰ τὸ θαυμάσιο λόγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγο «τῷ ληπτῷ μὲν ἔλκει τῷ δὲ ἀλήπτω θαυμάζεται» (PG 36, 317). Δηλ. ὅσο εἶναι καταληπτὸ τὸ θεῖο προσελκύει κοντὰ του μὲ τὴν ἀγάπη και τὴ γλυκύτητα· ὅσο μένει ἀκατάληπτο προκαλεῖ δέος, τὸν ἱερό θαυμασμό μὲ τὸ μυστήριο.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΙΕΡΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ

**Ἐρὰ Μητρόπολις Ἀργολίδος
Ἱερὸν Προσκύνημα Ἁγίου Ἰγνατίου
τοῦ Θεοφόρου**

ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀργολίδος κ. Ἰακώβου λειτουργεῖ τὸ Ἱερὸν Προσκύνημα τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου στὸν οἰκισμό Ζόγκα, λίγα χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Ἄργους, πλησίον τοῦ χωριοῦ Ἑλληνικόν. Τὸ Προσκύνημα εἶναι ἓνα σύγχρονο κτιριακὸ συγκρότημα κατασκευασμένο μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, τὸ παρεκκλήσιο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Ρωμαίας, τὸν Ξενώνα χωρητικότητος 88 κλινῶν, τὸ εὐρύχωρο Συνεδριακὸ Κέντρο μὲ 360 καθίσματα, τὸ ὑπὸ κατασκευὴν Λαογραφικὸ Μουσεῖο καὶ ἄλλους βοηθητικούς χώρους. Εἶναι κτισμένο σὲ ὑψόμετρο 350 μέτρων καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ἓνα ὠραῖο τοπίο κατάφυτο ἀπὸ ἐλαιόδενδρα. Τὸ λαμπρὸ αὐτὸ ἔργο κτίσθηκε ἀπὸ τὸν Ἀργεῖο Ἱερομόναχο π. Ἰγνάτιο, ἀδελφὸ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὄρους, μὲ τὴν συνδρομὴ πολλῶν εὐλαβῶν Χριστιανῶν ἀπὸ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Μέγας δωρητὴς τοῦ Προσκυνηματος θεωρεῖται ὁ Θεσσαλονικεὺς ἐπιχειρηματίας Παῦλος Λαδένης. Οἱ οἰκοδομικὲς ἐργασίες ξεκίνησαν περὶ τὸ ἔτος 1983 μὲ τὴν θεμελίωση τοῦ κεντρικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου καὶ ὁλοκληρώθηκαν τὸ ἔτος 2003 μὲ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Συνεδριακοῦ Κέντρου. Τὰ ἐγκαίνια ἐτέλεσε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀργολίδος κ. Ἰακώβος, ὁ ὁποῖος πάντα εὐλογεῖ καὶ ἐποπτεύει τὶς ποικίλες δραστηριότητες τοῦ Ἱεροῦ Προσκυνηματος.

Τὸ σημαντικό αὐτὸ συγκρότημα καθίσταται ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα πόλος ἑλξέως πολλῶν Χριστιανῶν «ἐκ τῶν ἐγγύς καὶ τῶν μακρὰν». Ἄν καὶ ἀκόμη εὐρίσκεται στὸ πρῶτο στάδιο τῆς λειτουργίας του καὶ δὲν ἔχει γίνεи εὐρύτερα γνωστὸ, στὶς ἄρτιες ἐγκαταστάσεις του ἔχουν ἤδη φιλοξενηθεῖ πολλοὶ προσκυνητὲς καὶ ἔχουν λάβει χώραν ἐπιστημονικὰ συνέδρια, ὁμιλίαι καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρουμε καὶ τὸ Συνέδριο τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαίδευσως, τὸ ὁποῖο πραγματοποιήθηκε μὲ τὴν παρουσία καὶ τὴν εὐλογία τοῦ Μα-

καριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου.

***

**Ἱερατικὴ Σύναξις στὴν Ἱ. Μητρόπολη
Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως
Ὁ ἱερέας καὶ ἡ πνευματικὴ πατρότητα**

Πραγματοποιήθηκε στὶς 15-3-04 στὸν Ἱερὸ Καθεδρικό Ναὸ τοῦ Τιμίου Προδρόμου Νεαπόλεως ἡ ἱερατικὴ σύναξις τῶν κληρικῶν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως. Εἰσηγητὴς ἦταν ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης π. Νεκτάριος Ἀντωνόπουλος, ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Σαγματᾶ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θηβῶν & Λεβαδείας.

Κύρια σημεῖα ἀναφορᾶς τοῦ ὁμιλητοῦ ἦσαν:

1) Ἡ ἀποφυγὴ τῆς πνευματικῆς πατρότητας ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης εὐθύνης ποὺ ἀναλαμβάνει ὁ πνευματικός.

2) Ὁ πνευματικὸς βρίσκεται συχνὰ σὲ δυσχερῆ θέση, ἐπειδὴ καλεῖται νὰ δώσει λύση ἢ ἀπάντηση σὲ θέματα ζωῆς.

3) Ἡ μὴ βιωματικὴ πρόσληψη τῆς θεολογίας καὶ γενικότερα ἐκκλησιαστικῶν κειμένων ὡς ἀρνητικὴ προϋπόθεση ἐξάσκησης τοῦ ἔργου τῆς πνευματικῆς πατρότητος.

4) Ἡ συγκριτικὴ ἀντιμετώπιση τῆς Ὀρθόδοξου ἐξομολογήσεως μὲ ἐκείνην ἄλλων Δογμάτων (Ρ/καθολικῶν, Κοπτῶν κ.λπ.)

5) Ἡ γησιότης τῶν ποιμένων, ὡς πατέρων καὶ ὄχι ὡς διδασκάλων, ὡς κριτήριον τῆς αὐθεντικότητος τῆς σχέσης ἐξομολογουμένων & πνευματικῶν.

6) Ἡ διάκριση, ἀπαραίτητη ἀρετὴ τῶν πνευματικῶν.

7) Τὰ ἐπιτίμια ὡς πνευματικὰ φάρμακα ποὺ θεραπεύουν καὶ δημιουργοῦν προϋποθέσεις βιωματικῆς συμμετοχῆς στὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Τὴ σύναξις χαίρετισε καὶ ὁ παρεπιδημῶν Μητροπολίτης Παναμᾶ κ. Ἀθανασίου ὁ ὁποῖος μετέφερε ἐμπειρίες ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν μακρινὴ χώρα στὴν ὁποία διακονεῖ, εὐχθηθεῖς στὸν Σεβασμιώτατο ποιμενάρχη μας τὰ δέοντα. Τέλος, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας κ. Διονύσιος εὐχαρίστησε τόσο τὸν Ἅγιο Παναμᾶ ὅσο καὶ τὸν π. Νεκτάριο γιὰ τὴν ἐμπεριστατωμένη εἰσήγησή τους ἀντιστοίχως. Ἐπακολούθησε γόνιμος διάλογος.

ΑΝΑΛΟΓΙΟΝ

Ἡ καθολικὴ συνείδηση

Τοῦ Πρωτοπρ. Γεωργίου Φλωρόφσκυ

Ἡ θεολογικὴ συνείδη-
«... Ἡσὺς πρέπει νὰ γίνῃ
ιστορικὴ. Μόνο ἐὰν εἶναι
ιστορικὴ, ἡμπορεῖ νὰ εἶναι πραγματικῶς καθο-
λική. Ἡ ἀδιαφορία διὰ τὴν ἱστορίαν ὀδηγεῖ πάν-
τοτε εἰς μίαν μεροληπτικὴν ξηρότητα, εἰς ἕνα
θεολογικὸν καὶ πνευματικὸν ἐπαρχωτισμὸν, εἰς
μίαν αἰρετικὴν στάσιν καὶ νοοτροπίαν. Ὅποι-
ος παραμένει ἀπαθὴς ἐνώπιον τῆς ἱστορίας δὲν
ἡμπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι καλὸς Χριστιανός. Δὲν
εἶναι καθόλου τυχαῖον ὅτι ὁ μαρασμὸς τοῦ
ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος εἰς τὴν συνείδη-
σιν τῶν Χριστιανῶν, ποὺ ἠκολούθησαν τὰς
ἀρχὰς τῆς Μεταρρυθμίσεως, συνωδεύετο ἀπὸ
ἕνα εἶδος μυστικῆς τυφλώσεως ἐνώπιον τῆς
ἱστορίας...

Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τὰ δογματικὰ συμβάν-
τα εἶναι ἱστορικὰ γεγονότα. Ἡ σάρκωσις τοῦ
Θεοῦ δὲν εἶναι ἀπλοῦν ἄρθρον πίστεως· εἶναι
γεγονὸς τῆς συγκεκριμένης ἱστορίας. Μέσα εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν ἡ ἱστορία ἀποτελεῖ πραγμα-
τικὴν προοπτικὴν καὶ ὡς τοιαύτη πρέπει νὰ
λαμβάνεται σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἀπὸ κάθε πιστὸν
καὶ φυσικὰ ἀπὸ τὸν θεολόγον. Διότι ἡ “ἐκκλη-
σιαστικότης” εἶναι ἀκριβῶς ἡ παράδοσις. Ὁ θε-
ολόγος ὀφείλει νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ αἰσθανθῇ
τὴν ἱστορίαν ὡς θεανδρικὴν πορείαν· πρέπει νὰ
τὴν ἴδῃ ὡς μίαν διάβασιν ἀπὸ τοῦ χρόνου εἰς τὴν
αἰωνιότητα τῆς χάριτος, ὡς ἕνα γίνεσθαι, μίαν
οἰκοδομὴν τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁλος ὁ
Χριστιανισμὸς εἶναι μέσα εἰς τὴν ἱστορίαν·
ἀφορᾷ τὴν ἱστορίαν. Δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀποκά-
λυψις ἐν τῇ ἱστορίᾳ· εἶναι πρόσκλησις διὰ νὰ
κάμωμεν ἱστορίαν, πρόσκλησις εἰς ἱστορικὴν
δράσιν καὶ ἱστορικὴν δημιουργίαν. Ἐν τῇ
Ἐκκλησίᾳ τὰ πάντα εἶναι δυναμικά, τὰ πάντα
εἶναι ἐν δράσει καὶ ἐν κινήσει ἀπὸ τῆς Πεντη-
κοστῆς μέχρι τῆς Μεγάλης Ἡμέρας τῆς ἐν δόξῃ
ἐπιστροφῆς τοῦ Κυρίου. Θὰ ἦτο ὁμως σφάλμα
νὰ θεωρήσωμεν τὴν κίνησιν αὐτὴν ὡς ἀπομά-
κρυνσιν ἀπὸ τὸ παρελθόν. Δὲν εἶναι ἀπομά-

κρυνσις ἀπὸ τὸ παρελθόν· εἶναι διαρκὴς καρ-
ποφορία αὐτοῦ τοῦ παρελθόντος. Ἡ παράδοσις
ζῆ καὶ ζωοποιεῖται διὰ τῆς δημιουργίας καὶ ἐν
τῇ δημιουργίᾳ. Ἡ θεμελιώδης κατηγορία τῆς
ἱστορίας –καὶ συνεπῶς τῆς παραδόσεως– εἶναι
ἡ πλήρωσις, ἡ τελείωσις...

Ὁ ἑλληνισμὸς ἔχει ἀποκτήσει αἰώνιον χα-
ρακτῆρα μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ἔχει ἐνσω-
ματωθῆ εἰς τὴν σάρκα τῆς· ἔχει γίνῃ αἰωνία κα-
τηγορία τῆς χριστιανικῆς ὑπάρξεως. Δὲν ἐννοῶ
φυσικὰ τὸν ἑλληνισμὸν ὡς ἐθνικὴν ιδέαν ἢ τὸν
ἑλληνισμὸν τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος ἢ ἐκεῖνον
τὸν καθυστερημένον καὶ κάθε ἄλλο παρὰ νόμι-
μον ἑλληνικὸν “φυλετισμὸν”. Ἐννοῶ τὴν χρι-
στιανικὴν ἀρχαιότητα, τὸν ἑλληνισμὸν τῶν δο-
γματῶν, τὸν ἑλληνισμὸν τῆς λατρείας, τὸν ἑλλη-
νισμὸν τῆς εἰκόνας. Ἡ χριστιανικὴ λατρεία ἔχει
σφραγισθῆ διὰ παντὸς μὲ τὸ ἑλληνικὸν ὕφος
τῆς “εὐσεβείας τῶν μυστηρίων”. Καὶ αὐτὸ ἔχει
γίνῃ μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ, ὥστε νὰ μὴ ἡμπο-
ροῦμεν νὰ διεισδύσωμεν εἰς τὸν ρυθμὸν τῆς λει-
τουργικῆς μυσταγωγίας, ἐὰν προηγουμένως δὲν
ὑποβληθῶμεν εἰς ἕνα εἶδος μυστικοῦ “ἐξέλλη-
νισμοῦ”. Μόνον παράφρονες θὰ ἀπεφάσιζαν
ποτὲ νὰ “ἀφελληνίσουν” τὴν Λειτουργίαν καὶ
τὰς ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας.

Ὁ ἑλληνισμὸς δὲν εἶναι ἀπλῶς μία φάσις
τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἕνας σταθμὸς εἰς
τὴν πορείαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν ὁ θεολόγος
ἀρχίζῃ νὰ πιστεύῃ ὅτι αἱ “ἑλληνικαὶ κατηγορί-
αι” ἔχουν ξεπερασθῆ, αὐτὸ σημαίνει ἀπλού-
στατα ὅτι ὁ ἴδιος ἔχει ἐξέλθει ἀπὸ τὸν ρυθμὸν
τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ὅτι ὁ ἴδιος ἔχει
χάσει τὸ αἶσθημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.
Ἕνας μόνον τρόπος ὑπάρχει διὰ νὰ εἶναι ἡ θε-
ολογία μας καθολικὴ: νὰ εἶναι ἑλληνικὴ. Μόνον
ἐν τῷ ἑλληνισμῷ ἡμπορεῖ νὰ εἶναι κανεὶς
ἀληθῶς καθολικός...».

* Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ βιβλίον «Θεολογία.
Ἀλήθεια καὶ ζωή», Ἀθῆναι 1962, σσ. 28-33.

Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

Της Δώρας Κοσμοπούλου – Μεταξά
Φιλολόγου, Διευθυντριάς Αρσακείου Λυκείου Πατρών

Μέ την ευκαιρία του έορτασμού της επέτειου της Έθνικης Παλιγγενεσίας ομάδα μαθητών και μαθητριών του Άρσακείου Λυκείου Πατρών παρουσίασε σε θεατρική διασκευή στους μαθητές και στο κοινό της πόλης άποσπάσματα του έργου «Λειτουργία κάτω από την Ακρόπολη», στα όποια κυριαρχούν μορφές και γεγονότα του Άγώνα, αξίες και σύμβολα της Έλληνικης Ιστορίας που τον ενέπνευσαν και τον κατηύθυναν μέχρι το νικηφόρο αποτέλεσμα του. Παιδαγωγικός στόχος ήταν όχι μόνο να ενεργοποιηθεί ή ιστορική μνήμη, αλλά με την δύναμη της τέχνης του ποιητή, την άσκηση προετοιμασίας για την έρμηνεία και την απόδοση του έργου, οι μαθητές και οι μαθήτριες να προβληματιστούν και να κλείσουν στην καρδιά τους τις αξίες της Έλληνικης Ίδεας, που συντηρήθηκε στα τετρακόσια χρόνια της σκλαβιάς, αναγεννήθηκε και θριάμβευσε στον Άγώνα του '21. Ένα ακόμα κριτήριο για την έπιλογή του ήταν ότι κάνει σαφές το μήνυμα της Έλληνικης Ιστορίας, πώς το φως της έλευθερίας, το φως του έλληνοχριστιανικού πολιτισμού χρειάζεται άγώνα, για να μην σβήσει, αλλά να οδηγήσει όπως και ο Βρεττάκος πιστεύει, σε έναν καλύτερο κόσμο, σε ένα κόσμο Ειρήνης και Άγάπης.

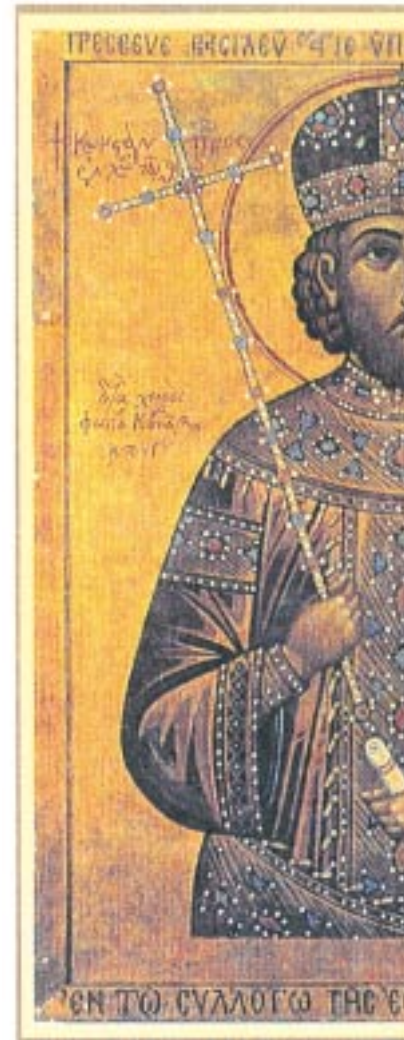
Η παρουσίαση της ύλης του έργου θυμίζει αρχαίο δράμα και ή άτμόσφαιρα που δημιουργεί μās μεταφέρει σε χριστιανική τελετουργία. Σ' αυτό βοηθάει το λεξιλόγιο, δανεισμένο από την ύμνογραφία της Έκκλησίας μας σε αρκετά σημεία, αλλά και γενικότερα το πνεύμα και οι αξίες της όρθόδοξης πίστης, που διαποτίζουν πολλά από τα σύμβολά του. Οι προσευχές στο Θεό για τη σωτηρία της πατρίδας, τα ύμνητικά άλληλουϊά στο τέλος κάθε ένότητας του έργου, τα άποσπάσματα θρήνων και ψαλμών στην αρχή του έργου είναι μερικά ύμνογραφικά δείγματα.

Τα πρόσωπα του έργου είναι ο Γέροντας, που αναφέρεται συχνότερα στο παρελθόν αλλά και στο παρόν που κάθε φορά προβάλλεται, οι τρεις άναγνώστες που μοιράζονται μαζί του την ύλη της Ιστορίας, ο άγγελιοφόρος, που φέρνει το μήνυμα του μέλλοντος με τη διαπίστωση για την άκεραιότητα της έλληνικης ψυχής, ο κόσμος (λαός) και ο χορός που ξεχωρίζει από αυτόν και δοξολογεί την έλληνική ψυχή και την πατρίδα της, τα πρόσωπα και τα γεγονότα της ιστορίας της. Όλοι τους κινούνται σε ύψος και βάθος άσυνήθιστα, όμως πάντα με μία έξαιρετική ίσοροπία.

Το έργο ξεκινάει με το όδυνηρό για τον έλληνισμό γεγονός της άλώσεως της Πόλης από τους Τούρκους. Ο λαός που συγκεντρώνεται από διάφορα μέρη σε ένα σημείο γεμάτος άπόγνωση άναφωνεί:

«Μη μās έγκαταλείπεις στην έρημιά μας Κύριε», για να συνεχίσει με σπαραγμό και όδύνη: «Έάλω! Έάλω! Έάλω!» για τη χαμένη Πόλη, χωρίς να μπορεί να πιστέψει στη σταθερή και αισιόδοξη «είδηση» (διαπίστωση):

«Ουκ έάλω! ουκ έάλω! ουκ έάλω!» για την ψυχή των Έλλήνων, που άκούγεται άπό τον Άγγελιοφόρο. Ο Γέροντας συνεχίζει με άπο-

σπάσματα θρήνων για την πτώση της Πόλης και ο Κόσμος προσεύχεται και ζητά τη βοήθεια του Θεού, για να μπορέσει να αντιμετωπίσει την έθνικη δυστυχία. Ο Άγγελιοφόρος κάνει σαφή την έλπιδοφόρα διαπίστωσή του:

«Οὐκ εάλω ἢ βασιλεύουσα ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων». Μὲ τὴν ἐπιθετικὴ μετοχὴ βασιλεύουσα ἀποδίδει μεταφορικὰ στὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ τὸ φῶς καὶ τὴν ἀκτινοβολία τῆς Βασιλεύουσας, τῆς Κωνσταντινούπολης, στὸν Κόσμο. Ὁ λαὸς συνεχίζει τὸν προβληματισμὸ του σὰν νὰ μὴν κατανοεῖ τὸν λόγο τοῦ ἀγγελιοφόρου.

Ὅμως ἡ πίστη τῶν Ἑλλήνων: «ἔξαρθρῶνεται οἱ πέτρες καὶ τὸ σίδηρο καταλύεται... ἀλλὰ

τὸ χτισμένο φῶς δὲν ξεχτίζεται» μᾶς προετοιμάζει γιὰ τὴν ἀσφαλὴ διαπίστωση τοῦ ποιητῆ στὸ τέλος τοῦ ἔργου: «Οὐκ εάλω ἢ ρίζα, οὐκ εάλω τὸ φῶς». Ἡ ρίζα εἶναι ἡ γῆ τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδας καὶ τὸ φῶς εἶναι τὸ φῶς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἀναγέννηση τῆς ἑλληνικῆς ιδέας θὰ ἀνανεώσει τὴν πραγματικότητα, ποὺ ἡ πτώση τῆς πόλης τὴν ἔκανε ζοφερή. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ διαπίστωση τοῦ ἀγγελιοφόρου γιὰ τὴν ἀκατάλυτη ἑλληνικὴ ψυχὴ, παρήγορη εἶναι καὶ ἡ διαβεβαίωση πὼς ὅλα τὰ κατέστρεψε ἢ φωτιά τοῦ πολέμου ἀλλὰ «σώσαμε τὰ Βαγγέλια τοῦ Ἔθνους μονάχα...», ἀλλὰ καὶ ἡ διαπίστωση πὼς ὁ τάφος μετὰ ἀπὸ κάθε ἔθνικη καταστροφὴ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὴν ἀνά-

σταση.

Ἡ Ἑλλάδα ξεχωρίζει ὡς τὸ φῶς στὸν κόσμο. Καὶ τὸ φῶς δὲν χάνεται. Ἡ Ἑλλάδα δημιούργη-

σε πολιτισμὸ ποὺ ἀγκάλιασε καὶ φώτισε ὅλο τὸν κόσμο· πολιτισμὸ ποὺ καταξίωσε τὸν ἄνθρωπο:

«Καὶ φοροῦσε τὰ κυριακάτικὰ του τὸ ἀνθρώπινο ὄνομα», σημειώνει ὁ ποιητῆς καὶ συνεχίζει:

«Μετὰ ποὺ ἀναδύθηκαν τὰ βουνά σου ἀπὸ τὰ βάθη κι ἐστάθηκαν ὄρθια, τὰ στεφάνωσε ὁ ἥλιος καὶ σχημάτισαν θρόνο νὰ καθίσει τὸ πνεῦμα». Ἑλλάδα - ἐλευθερία καὶ φῶς πολιτισμοῦ ταυτίζονται.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι τόπος ἐλευθερίας μὲ τὸ νόημα ποὺ τῆς ἔδωσε ὁ Θεός. Ἀκοῦμε χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τὸν ποιητῆ:

«Κι ἡ Ἑλευθερία-μητέρα ἐκεῖ συντηρεῖ τὴν ἐστία της» καὶ συνεχίζει ἀπευθυνόμενος στὴν Ἑλλάδα: «Κι ἡ ἐλευθερία σου ἔχει τόσα στόματα, ὅσα εἶναι κι αὐτὰ ποὺ ὁ Θεὸς καταχώρησε εἰς τοῦτο τὸν τόπο, νὰ συζοῦν μὲ τὸ φῶς, κι ὅταν ἔρχεται νύχτα νὰ συζοῦν μὲ τὸν πόνο σου».

Γυρίζοντας πίσω στὴν ἱστορία τῆς πολυπάθους Ἑλλάδας μὲ πόνο, λέει:

«Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνα φύλλο λευκὸ στοῦ καλεντάρι τοῦ χρόνου σου.

Ὅλα τους ἔχουν βαφεῖ μὲ τὸ αἷμα ποὺ μιλάει στοὺς ποιητές...

Καὶ λένε τὰ ὅσα μόνον μπορεῖ νὰ σηκώσει ὁ λόγος», γιὰ τὴν «εἶναι ὡς ἡ ἄμμος τῆς θάλασσας τὰ πάθη σου κι εἶναι ἀσήκωτα».

Συνειρμικὰ μεταφέρεται στὰ πάθη τοῦ Θεοανθρώπου καὶ ἀναμφισβήτητα παραδέχεται πὼς ὁ πόνος τοῦ Θεοανθρώπου εἶναι ἀσύλληπτος σὲ ἔνταση, διατυπώνοντας μιὰ ρητορικὴ ἐρώτηση:

«Ποῖός ἀντέχει τὸ βάρος, νὰ σηκώσει τὸν πάσχοντα Θεὸ μαζί μὲ ὅλο τὸν πόνο του ἐπάνω;»

Ἐπανερχόμενος στὴν Ἑλλάδα ψάλλει γι' αὐτὴν δοξαστικά:

Χορός:

«Πλατύτερα τοῦ χώρου σου
τῶν αἰθέρων σου ὑψηλότερα
ἄγναντη πέτρα
ἄγναντο φῶς
ἄγναντη λύπη.
Μητέρα ὀλομόναχη

καὶ ὄρθια, ἡ αἰμάσσουσα
θρόμβου φωτός».

Κόσμος:

«Ἀλληλούϊα! Ἀλληλούϊα! Ἀλληλούϊα!».

Μετὰ τὴν ἄλωση τοῦ 1453 συνειρμικὰ μεταφερόμαστε στὴν ἄλωση τοῦ 1204 ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους, πὺ προξένησαν τὸ πρῶτο μεγάλο χτύπημα στὸ Βυζάντιο. Οἱ σταυροφόροι, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὴν ἱστορία, καπηλεύτηκαν τὴν ἱερότητα τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ τῶν ἱερῶν συμβόλων, γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῶν ὁποίων ὑποκριτικὰ ὑποσχέθηκαν ἀγῶνες σκληροῦς, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα ἔκαναν πολέμους καὶ καταστροφές εἰς βάρος τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν δικά τους πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα. Οἱ σταυροφόροι λειτουργοῦν στὸ κείμενο ὡς σύμβολο τῶν βαρβάρων ἢ τῶν δυνατῶν, πὺ ἐπεσώρευσαν δεινὰ στὴν Ἑλλάδα γιὰ χάρη τῶν ταπεινῶν ὑλικῶν συμφερόντων τους. Θέλησαν νὰ σβήσει τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς, νὰ τὴν ἀφανίσουν, χωρὶς νὰ λογαριάσουν τὴν προσφορά τους στὸν κόσμο. Ὁ ποιητὴς θυμᾶται καὶ πονᾶει ἀπευθυνόμενος στὴν Ἑλλάδα:

«Σταυροφόροι στὸ ὄνομα τῶν ἀγίων σέ λήσπεισαν καὶ σέ σύλησαν. Πολυώνυμοι, ἀλλόθρησκοι καὶ ὁμόθρησκοι, βάρβαροι παραβίασαν τὶς πύλες τῶν βουνῶν καὶ τῶν κόρφων σου. Σέ διασκόρπισαν μὲ δόρατα, μὲ πελέκια σέ ἀκρωτηριάσανε κατάκοιψαν τὰ δέντρα καὶ ξέχτισαν τὰ χτίσματά σου...

Κι ἀνέβαιναν ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη πὺ ἦταν μουσικὴ τοῦ μαρμάρου, ἡ πρώτη πὺ ἐγινε στὸν κόσμο νὰ δεσπόζει τῶν ὕμνων καὶ νὰ εἶναι γι' αὐτὴ μικρὸ κάθε “χαῖρε” καὶ κάθε “ἀλληλούϊα”».

«Μετὰφέρναν τ' ἀγάλματα σὰν αἰχμαλώτους»: Δυστυχῶς αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ τῶν ξένων καὶ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς ἐπαναλαμβάνεται ἔκτοτε... Τὰ πάθη τοῦ Ἑλληνισμοῦ μεταφέρουν τὸν ποιητὴ στὴν ἐβδομάδα τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλώσσα ἐπηρεάζει τὴ γλώσσα τῆς ποίησης:

«Καὶ διεμερίσαντο τὰ ἡλιοποίητα ἱμάτιά σου παντοῦ».

Ἡ Ἑλλάδα ὡς δημιουργὸς πολιτισμοῦ χάρισε τὸ φῶς σ' ὅλο τὸν κόσμο. Ὅμως τίμημα γιὰ τὴν προσφορά τῆς ἦταν ὁ πόνος καὶ τὸ αἷμα, ἡ βία, ὁ δόλος, ἡ ἀδικία. Ἔτσι τὸ ἤθελαν οἱ βάρβαροι. Ὁ Βρεττᾶκος συνεχίζει τὴν πυκνὴ ἀναδρομὴ του στὴν Ἱστορία.

«Ἀπαρχῆς τοῦ καιροῦ σου, νόμισμά σου τὸ αἷμα σου.

Ἀπ' τὴ μῖα του ὁ Μιλτιάδης κι ἀπ' τὴν ἄλλη ὁ Ἀπόλλων, ἀπ' τὴ μῖα ὁ Ἀκρίτας κι ἀπ' τὴν ἄλλη ὁ Σταυρός. Καὶ μ' αὐτὸ ἐξαγόραζες, ὄργος πρὸς ὄργος, κάθε τόσο τὸ χῶμα πὺ ἦταν δικό σου.

Καὶ αἱμορραγοῦσε ἡ ψυχὴ σου, γιὰ νὰ ἔχεις τὸ νόμισμα. Μιὰ γραμμὴ ἀπὸ αἷμα κάθε τόσο σημάδευε τὰ νέα σου σύνορα.

Κι ἡ γραμμὴ μετατίθονταν.

Καὶ ὁ χῶρος σου ἐστένευε κάποτε τόσο, ὅσο πὺ γίνονταν ἓνα “ἀλωνάκι” πὺ δὲν χῶρεσε ἄλλο, ἐξὸν ἀπ' τοὺς δύο σὰς ἐσέ καὶ τὸν Χάροντα».

Ὅμως ἡ ἀκατάλυτη ἑλληνικὴ ψυχὴ ἀντιστέκεται. Οἱ ἀπλοὶ καθημερινοὶ ἄνθρωποι προβάλλουν ἰσχυρὴ ἀντίσταση στὶς δυνάμεις τοῦ κακοῦ, γιὰτὶ ἔχουν κλείσει στὴν ψυχὴ τους τὰ ἥρωικὰ καὶ πνευματικὰ σύμβολα τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Παράδοσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἔτσι στοὺς ἀγῶνες λέει, μὲ τὸ στόμα τοῦ ἀναγνώστη ὁ ποιητὴς:

«Καὶ φίλευαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο τους ψωμί καὶ ἀλάτι βγαλμένο ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ Ἔθνους». Ὁ πόνος τῆς ἱστορίας λειτουργεῖ στὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ ὅπως ἡ δύναμη τῆς Θείας Μετάληψης στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀντίσταση γινόταν μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ ὀδηγοῦσε στὸ θαῦμα, γιὰτὶ, ὅπως γράφει, «τὸ πνεῦμα ἦταν ἀπαράδοτο» καὶ συντηρήθηκε σέ ἐστίες ὅπως τὸ κρυφὸ σχολειό:

«Ἦτανε τὰ Κρυφὰ Σχολειὰ ὅπου μέσα τους χιοιτισμένο, βρεγμένο συνάζονταν ὅλο τὸ Ἔθνος.

Καὶ τὸ κιτρινωμένο ρᾶσο τοῦ παπᾶ, τὸ ὑφασμένο πρὶν ἀπ' τὴν Ἄλωση, μύριζε σμύρνα ἀπὸ κείνη, πὺ οἱ μάγοι ὀδοιποροῦντες ἐπήγαν καὶ φιλέψανε τὸν Ἰησοῦ. Μιὰ σταγόνα ἡλίου καθισμένη ἀπάνω σ' ἓνα κερὶ, ἐθαμπόφεγγε γύρω του, πότε τα μάτια, πότε τὸ μέτωπο, πότε τὰ μά-

γούλα τῶν παιδιῶν πού κάθονταν στό μισοσκόταδο.

Κι ὅπως πάντοτε, ὅλοι τους ἦταν, πάλι παρόντες: ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Ἀχιλλέας, ὁ Ὀδυσσεύς καί ὁ Κυναίγειρος».

Ἡ δύναμη τῆς πίστεως στήν παράδοση καί ἡ αἴγλη τῆς Ἱστορίας αἰώνων στήριξε τό σκλαβωμένο γένος ἀπό τόν κίνδυνο τοῦ βίαιου ἀφελθηνισμού:

«Οἱ τύρανοι ἔσερναι στό κριτήριο τὰ παιδιά σου. Τοὺς παζάρευαν τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ δὲν τὴν πουλούσανε»... «τὸ πνεῦμα ἦταν ἀπαράδοτο»...

«Ὡστόσο τὸ μέγα φῶς δὲν ξεχτίζονται», γράφει ὁ ποιητῆς μὲ αὐτὴ τὴν τολμηρὴ εἰκόνα γιὰ τὸ πνεῦμα.

Ὁ δύσκολος ἀγώνας πού ξεπερνᾶει σὲ σύλληψη τὰ ὄρια τῆς λογικῆς δὲν σταματοῦσε. Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ πού συμβολίζεται παραστατικώτατα μὲ τὸ Διγενὴ Ἀκρίτα, ἀναμετριόταν κάθε τόσο μὲ τὸ Χάρο καί δὲν χανόταν.

«Καὶ ποτέ τὸ μαρμάρينو “ἀλωνάκι” δὲν ἄδειαζε. Νικοῦσεν ὁ Χάροντας, πήδαε τὸ Μαῦρο του κ’ ἔφευγε. Ὑποψιαζόταν ὅμως τοὺς πεθαμένους καὶ ξαναγύριζε. Κι ἄφριζε κεῖνος καὶ χλιμίντραγε ὁ Μαῦρος του, τί δὲν εὔρισκαν κ’ ἕναν Διγενὴ μιὰ φορά πού νὰ μὴν ἀνασταίνεται».

Κάθε θυσία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν τὸν ἀφανίζει, ἀλλὰ γίνεται πηγὴ δύναμης γιὰ νικηφόρο ἀγώνα.

«Ὁ καθέννας τους εἶχε ἕνα μικρὸ Μεσολόγγι στό στήθος του», γράφει ὁ ποιητῆς γιὰ τοὺς ἀγωνιστές.

Το Μεσολόγγι ἔπεσε στους Τούρκους, ὅμως ἡ σθεναρὴ ἀντίσταση τῶν ἀγωνιστῶν του ἔως τὸ θάνατο ὄχι μόνο τοὺς ἀνέδειξε μάρτυρες γιὰ τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἔγινε τὸ σύμβολο τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, πού ἀλύγιστη ἀντιστέκεται στό κακό, χωρὶς νὰ λογαριάζει τὸ Χάρο.

Ὁ χορὸς στή συνέχεια ψάλλει τὴ θυσία τοῦ ἔθνεργετή καί πρωτομάρτυρα τῆς ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας Ρήγα Φεραίου καί τὴ θυσία τοῦ Διακόνου, πού «ἀναλήφθηκε στό φῶς τῆς θυσίας καί τῆς Ἀνάστασης».

Ὅλα τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου σὲ ἔκσταση ἀναφωνοῦν μὲ τὴ φωνὴ τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ: «Γῆ τῶν μαρτύρων καὶ τῶν λουλουδιῶν». Ἡ αἰσθητὴ ὁμορφιὰ τῆς ἑλληνικῆς Γῆς μὲ τὰ λουλούδια ἀναδεικνύει τὸ πνευματικὸ μεγαλεῖο τῆς θυσίας τῶν μαρτύρων τῆς ἐλευθερίας στήν ἑλληνικὴ πατρίδα. Βαθιὰ πίστη τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὅτι ὁ ἀγώνας κερδίζεται μὲ τὴ βοήθεια καί τὴ δύναμη, πού χαρίζει ὁ Θεός, γι’ αὐτὸ ὁ ποιητῆς δὲν παραλείπει στό ἔργο του τὸν ὕμνο «Ἀλληλούϊα!» στό τέλος κάθε ἐνότητας.

Ὁ Βρεττᾶκος ἐπανέρχεται στό φῶς τῆς Ἑλλάδας, στό πνευματικὸ φῶς πού ἐκπέμπει ὁ πολιτι-

σμός της, στό φῶς πού δὲν καταβάλλεται ἀπὸ τίς φυσικὲς δυνάμεις, ἀλλὰ δίνει δύναμη στήν ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ ξεπερνᾶει τὴ στέρηση καί τὴ δυστυχία.

«Δυστυχοῦσανε τὰ παιδιά σου ἀλλὰ, μολοντοῦτο, δὲ φαινόταν ἡ γύμνια τους, γιὰ τὴν κουρέλια τους φωτίζονταν ἀπὸ μέσα.

Κ’ ἐκεῖνο τὸ φῶς, πού ξεβγαίνοντας ἀπὸ μέσα τους ὑφαίνονταν σὲ χιτῶνα, εἴτε φύσαγε εἴτε ἔβρεχε δὲν τὸ ἔσβηνε τίποτε».

Στὰ παιδιά τῆς Ἑλλάδας μεταλαμπαδεύονταν αὐτὸ τὸ πνευματικὸ φῶς ἀπὸ τὴ γέννησή τους. Μ’ αὐτὸ ξεπερνοῦσαν ὅλες τίς δυσκολίες, φώτιζαν τίς ἀξίες καί τὰ ἱερὰ σύμβολά τους, πού μάθαιναν ἀπὸ τὰ τραγοῦδια τοῦ λαοῦ καί τὰ ἔκλειναν στήν καρδιά τους:

«Ἄλλωστε, τὸ ἕνα μολύβι καί τὸ χαρτί πού ὑπάρχει στό ἔθνος, τὰ εἶχε πάρει ὁ Μακρυγιάννης». Ἡ δίψα γιὰ τὰ γράμματα ὑποχωροῦσε στὶς ἀνάγκες τοῦ ἀγώνα...

Τὸ 1821 ἡ Ἑλλάδα ξεσηκώθηκε σύσσωμη καὶ σὺψυχη. Θυσίες καὶ ὀλοκαυτώματα διαδέχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Ἡ ζωὴ χωρὶς δισταγμὸ θυσιάζεται «για τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν ἀγία».

Ἐξοχες εἰκόνες αἰσθητοποιοῦν στὸ ἔργο τὴν ἀποθέωση τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως. Δείχνουν τὸν Ἰησοῦ νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν ἕβδομο οὐρανό, γιὰ νὰ σηκώσει πρῶτο τὸν Σαμουήλ, πού ἀνατίναξε τὸ Κούγκι, νὰ μαζέψει τὰ βρέφη τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Χίου, «πού ὄντας ἀκέφαλα ἀνεβαίνουν ζητώντας τοι» καὶ συνεχίζει μετὰ τὴν κάθοδο τοῦ Ἰησοῦ, προκειμένου νὰ στηρίξει τὸ Δ. Σολωμό, πού ζητάει τὴ βοήθειά του, γιὰ νὰ τελειώσει «τοὺς ἐλεύθερους πολιορκημένους» καὶ τὸν ἀποθεώνει γιὰ τὸ ἔργο του. Τέλος, ὁ Ἰησοῦς ἀποθεώνει τοὺς μάρτυρες, πού σήκωσαν στὴν πλάτη τους τὸ Ἄρκάδι.

Ὁ χορὸς ψάλλει ἐγερτήριο ἐλευθερίας μετὰ κυρίαρχη τὴ μορφή τοῦ Κοσμά καὶ τὴν πολεμικὴ ἰαχὴ τοῦ Αἰσχύλου: «ἴτε καὶ ἴτε καὶ ἴτε». Τὸ παρελθὸν τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ γίνεται παρὸν καὶ μέλλον.

Ὁ Δικαῖος, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀγῶνα, προχωρεῖ στὴ συνειδητὴ αὐτοθυσία, γιὰ νὰ παραδειγματίζει καὶ νὰ στηρίξει τοὺς ἄλλους. Ἀγαπάει τὴ ζωὴ καὶ τὶς χαρὲς τῆς, ὅπως ὅλοι οἱ ἀγωνιστές, ἀλλὰ τὴ θυσιάζει γιὰ τὴν ἐλευθερία χωρὶς νὰ λυγίζει οὔτε μία στιγμή.

Τὸ παράδειγμά του ἀκολούθησαν καὶ οἱ ἄλλοι ἀγωνιστές. Γυναῖκες, ἄνδρες καὶ παιδιά, ὁ καθένας ἀπὸ τὴ δική του θέση θυσίασαν τὴ ζωὴ καὶ τὶς χαρὲς τῆς:

«Καὶ γι' αὐτὸ πού οἱ Ἕλληνες ζητοῦσαν νὰ τοὺς ἀφήνουμε παραθύρια στὰ μνήματά τους».

«Δὲν πίστευαν πὼς θ' ἔπαναν νᾶχουν μεράδι στὸ φῶς, κλῆρο στὸ Πάσχα.

Πὼς δὲν θ' ἄκουαν τ' ἀηδόνια, πού ἀκόμη θ' ἀκούονταν.

Πὼς δὲν θὰ ξανάβλεπαν πιά τοὺς συντρόφους τους, πού ὅταν θὰ χόρευαν, θ' ἀνοιγαν οἱ δίπλες τῆς φουστανέλας τους, καθὼς ἓνας ἀνεμος ἄσπρος πού τρέχει μίλια τὴν ὥρα καὶ περυσότερα».

Ὁ πόνος τοῦ θανάτου συγκλόνιζε τὶς γυναῖκες πού ἔχαναν γιούς, ἀδέλφια στὶς μάχες: «καὶ σχηματίζε ὁ θρῆνος τους στὸν ὀρίζοντα

στέρνα κι ἀντιβούιζε ἐκεῖθε κι οἱ παρόχθιες σκηνές τῶν ἀγγέλων ταραζόνταν».

Ὁ ἥλιος, τὸ φῶς τῆς Ἑλλάδας, τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας ἀλλὰ καλεῖ μετὰ τὸν ἥλιο τῆς καὶ ἄλλους ἀγωνιστές στὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας καὶ τοὺς ἐτοιμάζει τὸ δρόμο γιὰ «τὸ οὐράνιο γεγονός», τὴν ἀποθέωση.

Ἡ ἀσύλληπτη ἔννοια τοῦ Θεοῦ, τῆς πηγῆς τοῦ φωτός, προσεγγίζεται μετὰ τὴν αἰσθητοποίηση τῶν ἐνεργειῶν του μέσα ἀπὸ εἰκόνες, παρμένες ἀπὸ τὴ φύση. Εἰκόνες μετὰ ἥλιο, χρῶμα, φῶς, μουσικὴ.

«Ὁ νοήμων ἐργάτης τοῦ παντός φύτεψε καὶ βολβούς ἥλιου στὴ γῆ καὶ εἶναι ἀπὸ κεῖ πού βγήκαν τὰ κρίνα σου».

Ὁ ἥλιος τῆς ἐλληνικῆς ἰδέας δὲν σβήνει καὶ στέλνει μήνυμα εἰρήνης σ' ὅλο τὸν κόσμο, μήνυμα εἰρήνης καὶ Ἀγάπης. Τὸ ἐλπιδοφόρο μήνυμα τοῦ ἀγγελιοφόρου, πού ἀκούστηκε στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔργου διατρανώνει ὁ Γέροντας: «Ὀὐκ ἔάλω ἢ ρίζα! οὐκ ἔάλω τὸ φῶς!» Καὶ ὁ χορὸς μετὰ σιγουριά, θαυμασμό καὶ αἰσιοδοξία ψάλλει γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία.

«Τὰ πάντα ρεῖ πρὸς τὴν ἴδια
κατεύθυνση πάντοτε
ἀπ' τὸν ἥλιο στὸν τάφο
κι ἀπ' τὸν τάφο πρὸς
τὴν ροδοδάκτυλη Ἀνάσταση...».

Τὸ ποίημα ὡς καλλιτεχνικὴ δημιουργία ἀποτελεῖ μία ὄντοτητα, πού κάθε ἐρμηνευτικὴ προσπάθεια τὴ διαμελίζει. Ὅμως μέσα στὴ διδακτικὴ πράξη οἱ φιλόλογοι ὡς δάσκαλοι ἐπιβάλλεται νὰ βοηθήσουν μετὰ τὴν ἐρμηνεία τὰ παιδιά νὰ προσεγγίσουν τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀληθείας, ὅπως ἐκφράζεται μετὰ τὴν ποίηση. Ἡ δύναμη τῆς τέχνης εἶναι μεγάλη. Ἐκκινάει ἀπὸ τὸ Θεό, ἔχουν πεῖ οἱ σοφοὶ μελετητές, καὶ ἐκεῖ κατατείνει, στὴν ἀπόλυτη ὁμορφιὰ.

«Ἡ λειτουργία κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη» εἶναι ἓνα ἔργο ὑψηλῆς ποιητικῆς ἀξίας σὲ μορφή καὶ περιεχόμενο, πάντα ἐπίκαιρο γιὰ τὸν ἐλληνισμό, πού θὰ δοκιμάζεται καὶ θὰ ὑπερβαίνει τὶς δοκιμασίες του μετὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν πόνο, ὅπως ἔχει μάθει ἀπὸ τὴν ἱστορία του, καὶ μετὰ τὸ σταθερὸ προσανατολισμὸ τους πρὸς τὸ φῶς, πρὸς τὸ Θεό.

Ὁ Ἰώβ καὶ οἱ βυζαντινές του ἑρμηνεῖς στὸν εἰκονογραφημένο κώδικα 3 τῆς Ἱ. Μονῆς Σινᾶ

(Ἀπὸ τὴν παρουσίαση τῆς ὁμοιοτυπικῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου)¹

Τοῦ Κωνσταντίνου Ἱ. Μπελέζου,
Λέκτορος Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Εἶναι γεγονός ἰδιαίτερος εὐχάριστο ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια κάποιοι ἐκδότες, καὶ στὴν πατρίδα μας, προχωροῦν δυναμικὰ στὴν ἀναπαραγωγή πολύτιμων ἑλληνικῶν χειρογράφων, μεγάλων κυρίως Μονῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μετὰ τὴν μέθοδο τῆς ὁμοιοτυπίας (facsimile). Παράδειγμα χαρακτηριστικὸ ἀποτελεῖ ἡ συγκεκριμένη ἐκδοσις, ἡ ὁποία ἔρχεται νὰ προσφέρει στὸ ἑλληνικὸ καὶ τὸ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἀναγνωστικὸ κοινὸ τὸν κώδικα 3 τῆς Ἱ. Μονῆς Σινᾶ, ἀπὸ τὸν 10ο μ.Χ. αἰώνα. Ὁ κώδικας περιέχει τὸ ἑλληνικὸ κείμενο τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰώβ, ἐφοδιασμένο μετὰ τὶς ἑρμηνεῖς παλαιῶν χριστιανῶν ἐξηγητῶν καὶ εἰκονογραφημένο σὲ κάποιον μικρογραφικὸ ἐργαστήριον τῆς Κωνσταντινούπολης, πολὺ πιθανὸν αὐτὸ τῆς Ἱ. Μονῆς Στουδίου. Ἡ παρουσιαζόμενη ἐδῶ ὁμοιοτυπικὴ ἐκδοσις, φιλοτεχνημένη ἀπὸ τὴν «Γραφίδα Ἐκδοτικὴ Α.Ε.», ἀναπαράγει τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικα, συνοδεύεται δὲ ἀπὸ δυὸ τόμους εἰσαγωγικῶν στὸ βιβλίον καὶ τὶς ἑρμηνεῖς τοῦ κειμένου, σὲ γλώσσα ἀντιστοίχως ἑλληνικὴ καὶ ἀγγλική.²

Ἄς δοῦμε, ὅμως, ἐν πρώτοις ποιὸς εἶναι ὁ Ἰώβ! Ὁ Ἰώβ εἶναι ὁ πρωταγωνιστὴς ἑνὸς δράματος ἡλικίας 3.800 ἐτῶν· δίκαιος, ἀνθρώπινος, παγκόσμιος καὶ διαχρονικὸς· ὁ Ἀνατολίτης ποὺ γιὰ κάποιους ἔζησε τὸ 1800 π.Χ. καὶ τὰ πάθη του ἰστόρησε σπουδαῖος Ἑβραῖος ποιητὴς τὸν 6ο π.Χ. αἰώνα. Ὁ τελευταῖος διοχέτευσε τὸ λυρισμὸ του σὲ

κομμάτια ποὺ θὰ ζήλευαν ἴσως ἕνας Αἰσχύλος, ἕνας Ὀράτιος, ἕνας Πίνδαρος,³ σ' ἕνα κείμενο κορυφαῖο τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας, ποὺ μεταφρασμένο στὰ ἑλληνικὰ κυκλοφορεῖ ἤδη ἀπὸ τὸν 3ο π.Χ. αἰώνα.

Ἰώβ: Ὁ τόσο ἀρχαῖος, καὶ συνάμα τόσο σύγχρονος, γιὰ τὶς δοκιμασίες καὶ τ' ἀναπάντητα ἐρωτήματά του. Ὁ πονεμένος, ὁ εὐαίσθητος, ὁ στοχαστικὸς· ὁ πολὺπαθος καὶ στὴν καρδιά του τόσο καθαρὸς. Ὁ προδομένος ἀπ' τοὺς φίλους καὶ παρηγορημένος ἀπὸ τὸ Θεό. Ἐνα πρότυπο πολὺ ἀνθρώπινο καὶ πολὺ δυνατὸ στὴν ἀδυναμία του φορέας μιᾶς ἄλλης δυνάμεως: τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη.

Ὁ Ἰώβ εἶναι ἄνθρωπος· οὔτε Θεὸς οὔτε διάβολος. Εἶναι ἕνας ἀκροβάτης τῆς ἐλευθερίας· ἕνας ἀγωνιστὴς ποὺ καθημερινὰ ἰσορροπεῖ μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, ἐλπίδας καὶ ἀπόγνωσης, πίστεως καὶ ἀπιστίας, ὁμολογίας καὶ ἀμφιβολίας, ἕνα ὑπέρχονο παράδειγμα εἰλικρινείας.

Ἰώβ: Ὁ διδάσκαλος, ὁ σοφὸς, ὁ δίκαιος καὶ προφητικὸς· ὁ κήρυκας ἑνὸς Θεοῦ ὁ ὁποῖος δὲν χωρεῖ στοὺς ὑπολογισμοὺς μας, δὲν ὑποτάσσεται στὴ λογικὴ μας, στὴν εὐσέβεια, τὴν ἄρνηση ἢ τοὺς ὀρισμοὺς μας· ἑνὸς Θεοῦ ποὺ γνωρίζεται –στὸ τέλος– ὡς ἀγάπη, ὡς τὸ αἰώνιο Ἐγὼ ποὺ ἔρχεται σὲ κοινωνία μετὰ ἕνα Σύ, τὸ ὁποῖο ἔως θανάτου, ὡς φίλο, ὡς οἰκεῖο του, Τὸν ἀναζητεῖ.

Ἰώβ: Ὁ τύπος τῆς καρτερίας καὶ τῆς ἀλη-

θινης φιλοσοφίας, τῆς ἀγωνιστικότητας καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Μᾶς διορθώνει μὲ τὴν σιωπὴ του, κάθε φορὰ πού ζητοῦμε τὸ νόημα στὸν πόνο· κάθε φορὰ πού ἐκστομίζουμε τὰ ἀπρόσωπα «γιατί»: κάθε φορὰ πού μονότονα ρωτοῦμε: «*Γιατί ὑπάρχει τὸ κακὸ στὸν κόσμο· ἡ θλίψη καὶ ἡ φτώχεια, ἡ ἀδικία καὶ ἡ κακία, ἡ ἀσθένεια καὶ ὁ θάνατος;*»· κάθε φορὰ πού ἀπεκδυόμεθα τὴν προσωπική μας εὐθύνη γιὰ τὴν ταραχὴ πού ὑπάρχει γύρω μας· κάθε φορὰ πού λησμονοῦμε τὴν ἐνέργεια πού ἐκλύει ἡ ἔνωση τῆς προσευχῆς μὲ τὴν ἀγάπη, τῆς ταπεινώσεως μὲ τὴν ἐγρήγορηση, τῆς μετανοίας μὲ τὴ συμφιλίωση.

Ἰώβ: Ὁ ἥρωας πού ἀπ' τὰ βάθη τῶν αἰώνων μᾶς θυμίζει τὴ μυστικὴ δύναμη τῆς πίστεως, ἡ ὁποία, μόνον ὅταν ἀγαπάει, μπορεῖ καὶ ζεῖ (καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού ἀποδέχεται ὁ Θεὸς τὴν πρόκληση, τὸ βλάσφημο «*στοίχημα*» τοῦ διαβόλου γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰώβ!)· τῆς πίστεως τῶν ταπεινῶν καὶ καταφρονημένων, οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ δοκιμάζονται, εὐχαριστοῦν· ἐνῶ διώκονται, εὐλογοῦν· ἐνῶ τὰ χάνουν ὅλα, φιλοσοφοῦν, καὶ ἀξιῶνται νὰ βλέπουν μέσα στὸ σκοτάδι τὸ φῶς, πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο τὴν ἀνάσταση, κάτω ἀπ' τὰ γκρεμισμένα εἶδωλα τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀγάπης πού διαρκῶς σώζει τὸν κόσμο.

Ἡ παραπάνω πίστη γιὰ αἰῶνες στήριξε καὶ στηρίζει Χριστιανοὺς καὶ Ἰουδαίους, ἀγωνιστὲς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐλπίδας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς. Ὁ τύπος τοῦ πειραζομένου καὶ τοῦ πάσχοντος, τοῦ μάρτυρα καὶ τοῦ ἀσκητῆ, τοῦ ἀντιστασιακοῦ τοῦ πνεύματος, μὲ τὴν ὄρθια καὶ εὐγενική ψυχὴ, συνδέθηκε γιὰ πάντα μὲ τοῦ

Ἰώβ τὴν ἀρετὴ, μὲ τὴν «*ἰώβειο*» –ὅπως τὴ γνωρίζουμε ὅλοι– ἀνδρεία, ὑπομονή: διὰ πότισε μάλιστα τὴ λατρεία καὶ τὴν Τέχνη, ἔγινε ὑπόδειγμα βίου γιὰ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐνέπνευσε μεγάλους συγγραφεῖς.

Σ' ἓνα περιβάλλον πού μοιάζει νὰ παλιδρομεῖ ἀπὸ τὴν ἰσοπέδωση τῶν χαρακτηριστῶν στὴν παλινοστήση τῶν ἀποκλεισμῶν, ἀπὸ τὴν «*παγκοσμιοποίηση*» τῶν τεχνητῶν ἀναγκῶν στὸν ἐπαρχιωτισμὸ τῶν ἰδεῶν, ἀπὸ τὴ μαζικότητα καὶ τὴ γενικευμένη ἀποχὴ στὸν ἐθνικισμὸ καὶ τὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ, εἶναι χρήσιμο νὰ θυμᾶται κανεὶς ὅτι ἔργα σὰν αὐτό, ὅπου συνυπάρχουν ὁ Ἄραβας πρωταγωνιστῆς, ὁ Ἑβραῖος ποιητῆς κι ὁ ἑλληνόφωνος μεταφραστῆς, σφράγισαν τὴ δημιουργία ἐνὸς Δάντη ἢ ἐνὸς Γκαίτε, ἐνὸς Μίλτωνος ἢ ἐνὸς Οὐγκώ, ἐνὸς Κίρκεγκωρ ἢ ἐνὸς Ντοστογιέφσκι.⁴ Μιὰ τέτοια ὑπενθύμιση καθιστᾶ ἐξαιρετικὰ πολύτιμο τὸ χειρόγραφο πού διεφύλαξαν ἐπὶ αἰῶνες, ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ, οἱ πατέ-

ρες τῆς Ἰ. Μονῆς Σινᾶ· διότι μᾶς δείχνει πῶς λειτουργεῖ, τελικὰ, ἓνα βιβλικὸ κείμενο σ' ἓνα περιβάλλον ἐν πολλοῖς διαφορετικὸ, ὅπως αὐτὸ τοῦ Βυζαντίου· σ' ἓνα πλαίσιο ἐρμηνείας ὅπου δὲν ἀπορρίπτεται, ἀλλ' ἀντιθέτως προβάλλεται τὸ διαφορετικὸ.

Ἄς δοῦμε ὅμως, στὴ συνέχεια, τί προτείνει ὁ περγαμηνὸς κώδικας 3 τῆς Ἰ. Μονῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης Σινᾶ, τὸν ὁποῖον ἔχουμε σήμερα στὴ διάθεσή μας χάρι στὰ μέσα τῆς σύγχρονης τυποτεχνικῆς.

α. Πρῶτον, τὸ ἀριστουργηματικὸ δράμα τοῦ Ἰώβ στὴ γνωστὴ μετάφραση τῶν Ἑβδομήκοντα (Ο') ἑλληνοφώνων Ἰουδαίων ἐρμηνευτῶν, τὴν ὁποία ἡ παράδοση θέλει νὰ ἔχει

έκπονηθεί τὸν 3ο αἰώνα π.Χ. καὶ ἡ ὁποία ἐδῶ καὶ 2000 περίπου χρόνια συναποτελεῖ –μαζὶ μετὴν Καινὴ Διαθήκη– τὴν ἐπίσημη Βίβλο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τὰ 42 κεφάλαια τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰωβ μοιράζονται σὲ μικρὲς ἐνότητες («λήμματα»), πού σημειώνονται στὸ κέντρο ἐκάστου φύλλου καὶ συχνὰ συνοδεύονται ἀπὸ τὶς διαφορετικὲς μεταφραστικὲς γραφὲς τῶν Ἀκύλα, Θεοδοτίωνος καὶ Συμμάχου, οἱ ὁποῖοι –μεταξὺ 2ου καὶ 3ου μ.Χ. αἰώνα– μετέφρασαν ὡσαύτως τὴν Ἰουδαϊκὴ Βίβλο στὰ ἑλληνικά, κατ' ἀντιπαράθεση πρὸς τὴν χριστιανικὴ πλέον μετάφραση τῶν Ο'.

Γύρω ἀπὸ κάθε «λήμμα» παρατάσσονται ποικίλες ἐρμηνεῖες πάνω στὸ ἴδιο βιβλικὸ κείμενο, προερχόμενες ἀπὸ ἓνα πλῆθος χριστιανῶν ἐρμηνευτῶν πού ἀσχολήθηκαν εὐκαιριακὰ ἢ ὑπομνηματιστικὰ μετὸν Ἰωβ.

Ὀνόματα ὅπως τοῦ Ὠριγένη, τοῦ Διδύμου τοῦ Τυφλοῦ, τοῦ Εὐαγρίου, τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, τοῦ Πολυχρονίου, τοῦ Ὀλυμπιόδωρου, καὶ ἄλλων ἐρμηνευτῶν ἀπὸ τὸ 2ο ὡς τὸν 6ο αἰώνα, ἐπανέρχονται συνεχῶς καὶ σχηματίζουν μίαν ἀλυσίδα εἰσαγωγῶν («προθεωριῶν») καὶ σχετικῶν μετὸ ἐκάστοτε λήμμα ἐρμηνειῶν, πού βοηθοῦν τὸν ἀναγνώστη τοῦ χειρογράφου νὰ λάβει ὑπ' ὄψιν του περισσότερες τῆς μιᾶς ἐρμηνευτικὲς ἐκδοχὲς.

Τὸ σύστημα αὐτὸ πολυσυλλεκτικοῦ ὑπομνηματισμοῦ, γνωστὸ σήμερα μετὴν ὀνομασία «ἐρμηνευτικὲς Σειρές», ἐκφράζει χαρακτηριστικὰ τὸ «συνθετικὸ» πνεῦμα τοῦ τόσο παρεξηγημένου κατὰ τοὺς παρεθόντες αἰῶνες Βυζαντίου. Ἐρμηνεῖες παλαιῆς καὶ νέες, γνωστῶν καὶ λιγότερο γνωστῶν, Ὁρθοδόξων καὶ «αἵρετικῶν», Ἑλλήνων καὶ Ἀνατολικῶν, ἀνθρώπων τῆς πρωτεύουσας καὶ ἐπαρχιωτῶν, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ἀνθολογοῦνται χωρὶς διάκριση, καὶ συγκροτοῦν τὸ δομικὸ ὑλικὸ τῶν «Σειρῶν». Ἐρμηνεῖες κατὰ γράμμα ἢ κατ' ἀλληγορίαν ἐρμηνεῖες πού ἀναγνωρίζουν στὸν Ἰωβ τὸ αἰώνιο σύμβολο τῆς ὑπομονῆς, τῆς

ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης, τὸ πρότυπο τῶν μεσσιανικῶν παθῶν, τὸν νικητὴ τῶν καθημερινῶν πειρασμῶν, τὸν γενναῖο καὶ ἀνυπερηφάνευτο ἀγωνιστὴ...

Οἱ Βυζαντινοὶ πρόγονοί μας ἔδειξαν μίαν ἰδιαίτερη προτίμηση στὸ εἶδος αὐτὸ τῆς συλλογῆς ἐρμηνειῶν. Μ' αὐτὸ δὲν ἐξέφραζαν –νομίζουμε– ἀπλῶς τὴν ἀνεκτικότητα ἢ τὸ μεγάθυμο πνεῦμα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἰδεολογίας. Περισσότερο ἔδειχναν ὅτι ἀντιλαμβάνονταν τὴν ἀνάγκη πού ἔχουν πάντοτε οἱ ἐρμηνευτὲς νὰ ξεκινοῦν τὸ ἔργο τους ἔχοντας πολλὰ ἐρεθίσματα· τὴν ἀνάγκη νὰ παραπέμπουν μετὰ σαφήνεια σὲ καταγεγραμμένες τάσεις, νὰ κατανοοῦν ἀκριβῶς τὸ πεδίο πού θέλουν νὰ περιγράψουν ἢ νὰ ὑπερβοῦν. Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀκαδημαϊκὴ –θὰ λέγαμε– ἀνάγκη, ὑπάρχει ἡ πρόθεση τοῦ ἐρμηνευτῆ νὰ εἰσέλθει στὸ βάθος πού κρύβεται στὸ γράμμα, νὰ παρακάμψει τὶς ὅποιες διαχωριστικὲς γραμμὲς. Προσπαθεῖ νὰ δεῖ τὴν οὐσία κάτω ἀπ' αὐτὸ πού φαίνεται, τὴν ἀλήθεια ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ πρόσωπα καὶ τὶς ἀδυναμίες τους.

Πίσω, λοιπόν, ἀπὸ τὴν συμπάθεια τῶν Βυζαντινῶν σὲ τὴν «Σειρὲς» δὲν ὑπάρχει μόνον ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν παράδοση, πρὸς τὴν πείρα τῶν προγενεστέρων, πρὸς τὴν ἀναντίλεκτη ἀuthεντία τῶν Πατέρων· ὑπάρχει, πολὺ περισσότερο, ὁ σεβασμὸς στὴν ἀλήθεια τοῦ ἄλλου ὡς προσώπου, σεβασμὸς ὁ ὁποῖος μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀναγνωρίζουμε στὸν ἄλλο τὴν προσωπικὴ του ἀλήθεια, νὰ κατανοοῦμε τὴ δική του ἐκδοχή, νὰ παραδεχόμαστε σ' αὐτὰ πού λέει τὸ ἀληθινὸ, ἀκόμη κι ὅταν διαφωνοῦμε μαζί του σὲ πράγματα –γιὰ μᾶς– θεμελιακά. Αὐτὴν τὴν ἀνθρωπολογικὴ ἀρχὴ θὰ ἄξιζε, ἴσως, νὰ κρατήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν βυζαντινὴ πρακτικὴ τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν μέσῳ «Σειρῶν».

Ἐκτός, ὅμως, ἀπὸ κείμενο καὶ ἐρμηνεῖες, τὸ σιναῖτικὸ χειρόγραφο τοῦ Ἰωβ περιέχει καὶ εἰκόνες: Εἴκοσι ἐπτὰ μικρογραφημένες παραστάσεις, μετὰ στοιχεῖα κλασικὰ καὶ συγχρόνως ἐξπρεσιονιστικὰ, μετὰ πρότυπα

που ανάγονται ήδη στον 4ο μ.Χ. αιώνα. Οί έν λόγω παραστάσεις καλύπτουν τὸ κυρίως ἀφηγηματικὸ μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰώβ, τὰ πρῶτα του δύο δηλαδή κεφάλαια. Ἄν καὶ πολὺ μικρὸς –συγκριτικὰ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν κεφαλαίων–, ὁ ἀριθμὸς τῶν μικρογραφιῶν, ἀποτελοῦσε ἀπαραίτητο συμπλήρωμα γιὰ ἓνα ἐπιμελημένο χειρόγραφο, ὅπως ὁ περγαμηνὸς κώδικας 3 τοῦ Σινᾶ, πόσω μᾶλλον ὅταν τὸ ἴδιο τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ περιεῖχε ὑλικὸ ἀφηγηματικὸ γιὰ μία ἱστορία πολὺ δημοφιλή, μὲ ἄλλους λόγους, ὑλικὸ ἱκανὸ καὶ ἄξιο νὰ ἐξεικονισθεῖ.⁵

Ἡ ξεχωριστὴ θέση τῆς εἰκόνας στὴν ἀνατολικὴ χριστιανικὴ παράδοση εἶναι λίγο-πολὺ γνωστὴ καὶ δὲν χρειάζεται –νομίζουμε– ἐδῶ νὰ ἐπανατομισθεῖ. Γιὰ τὴν ἱστορία, ἐξάλλου, καὶ τὴν τέχνη τῆς βυζαντινῆς μικρογραφίας ἔχει πολλὰ πλῶς καὶ –θὰ λέγαμε– ποιητικῶς ὁμιλήσει ὁ ἀείμνηστος Καθηγητὴς καὶ συνεργάτης τοῦ παρυσιαζομένου ἔργου Ἀκαδημαϊκὸς Γεώργιος Γαλάβαρης!

Αὐτὸ πού θὰ ἐνδιέφερε ἴσως περισσότερο, θὰ ἦταν ἡ γενικότερη θέση τῶν βιβλίων, καὶ δὴ τῶν εἰκονογραφημένων, στὸ Βυζάντιο. Ἡ ἀπόκτηση, ἡ δωρεὰ καὶ ἡ χρῆση τέτοιων βιβλίων προϋπέθεταν, ἀναμφίβολα, ἓνα ὑψηλὸ κοινωνικο-οικονομικὸ καὶ μορφωτικὸ ἐπίπεδο. Πολλές φορές, πάλι, ἡ παραγγελία τους ἀποτελοῦσε μέσον προβολῆς μιᾶς ἀριστοκρατικῆς συνείδησης, πραγματικῆς ἢ ἐπιθυμητῆς. Δὲ γνωρίζουμε, ὡστόσο, ἂν ὁ παραγγελιοδότης εἶχε πάντοτε αἰσθησθῆ τῆς προσπάθειας τῶν ζωγράφων νὰ συνδέσουν τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων μὲ τὸ κάλλος τῆς μορφῆς, τῆ θεολογικῆ προο-

πτικῆ μὲ τὴν κλασικιστικὴ ἀναζήτηση. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι οἱ μικρογραφίες, μὲ τὴν ἐπενέργεια τῆς ἐναλλαγῆς τῶν χρωμάτων, καθιστοῦσαν τὸ χειρόγραφο πιὸ ἐλκυστικὸ, καὶ γιὰ τοὺς μὴ λογίους τὸ περιεχόμενό του πιὸ παραστατικὸ. Λίγες ἴσως ἀλλὰ ἐντυπωσιακές, οἱ μικρογραφίες διαιώνιζαν τὸν κάτοχο μαζί μὲ τὸν καλλιτέχνη. Ἀνέδιδαν, ὅπως ἀναδίδουν ἀκόμη, μέσα ἀπ' τὶς σελίδες τους ἓναν ἀέρα κοσμοπολίτικο, ἓναν ἀέρα Βυζαντίου στὶς πιὸ θαλερές στιγμές του.

Αὐτὸν τὸν ἀέρα φαίνεται νὰ ζήλεψε –ἀρκετοὺς αἰῶνες ἀργότερα– ἓνας γνωστὸς Ἀγγλος φιλέλληνας, ὁ λόρδος Guilford (1766-1827), ὁ ὁποῖος ἐν συνεχείᾳ ἔγινε καὶ Ὁρθόδοξος, ἱδρυσε δὲ τὸ πρῶτο Ἑλληνικὸ Πανεπιστήμιον, τὴν περίφημη Ἰόνιον Ἀκαδημία. Ὁ γνήσιος τοῦτος περιηγητῆς, ἐπισκεπτόμενος τὴν Πάτμο (δεκαπενταύγουστο τοῦ 1810), εἶδε τὸν ἀντίστοιχο κώδικα τοῦ Ἰώβ πού ὑπῆρχε στὴν Ἱ. Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (πρόκειται γιὰ τὸν Πατμιακὸ κώδικα 171,

πού προέρχεται ἀπὸ τὸν 7/8ο αἰῶνα) καὶ τὸν ἐπεθύμησε ὅσο τίποτε στὸν κόσμον: «Ἀνάμεσα» –ἔγραφε– «στὰ χειρόγραφα, τὸ μόνον πού ἤθελα νὰ ἀποκτήσω πραγματικὰ ἦταν ἓνα βιβλίον τοῦ Ἰώβ μὲ ὠραία εἰκονογράφηση καὶ ἐρμηνεῖες πάνω σὲ περγαμηνή».⁶

Ὁ Guilford δὲν κατόρθωσε ν' ἀποκτήσει, τελικὰ, τὸ ἴδιο τὸ χειρόγραφο· βρῆκε, ὡστόσο, αὐτὸ πού ἀνεπίγνωστα διὰ βίου ἀναζητοῦσε. Ὅπως τὸ βρῆκε καὶ ὁ Ἰώβ, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ –κατ' ἀνθρώπον– ὅλα τὰ ἔχασε (περιουσία, ὄνομα, φίλους, γυναῖκα καὶ παιδιά), δὲν ἔχασε τὸ νοῦ του· δὲν ἔχασε τὴν πίστη του καὶ τὴν ἀνθρωπιά. Ἐμεινε αὐτὸς πού ἦταν! Δὲν πρόδωσε τὰ πιστεύω του· δὲν

μετήλλαξε τις αξίες του. Παρέμεινε σταθερός, επειδή ήταν πάντοτε ταπεινός. Γι' αυτό μπόρεσε και διατήρησε, σε στιγμές μεγάλης εὐτυχίας και σε ὥρες μεγάλης δυστυχίας, τὴν ἐσωτερικὴ του ἰσορροπία. Δέ διαπραγματεύτηκε ποτέ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Κύριό του οὔτε ζήτησε ἀντ' αὐτῆς ἢ χάριν αὐτῆς νὰ μὴ γνωρίσει πειρασμό και πόνο, νὰ ἐξαιρεθεῖ δηλαδή ἀπ' τὴν κοινὴ τῶν ἀνθρώπων μοίρα. Ἔμαθε νὰ ξεχωρίζει ἐκεῖνα ποὺ διαρκοῦν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπλῶς φαίνονται, και κατόρθωσε νὰ νικήσει τὸ χρόνο· μαζί του νίκησε, χωρίς νὰ τὸ ἐπιδιώξει, τὸν πόνο και τὸ θάνατο.

Ἄν ἐξακολουθεῖτε νὰ διερωτᾶσθε γιὰ τὸ μήνυμα τοῦ Ἰώβ σὲ μιὰ ἐποχὴ σὰν τὴ δική μας, αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι τὸ μήνυμα· ἡ γενναιότητα και τὸ ἀγωνιστικὸ του ἦθος! Ἡ ἀπάντησή του, ἀναλλοίωτη στὸ πέρασμα τῶν χρόνων, διδάσκει ἀκόμη τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα και τὴν ἀγάπη. Ἡ μαρτυρία του, μαρτυρία ἀνθρώπου ποὺ ἔφθασε στ' ἄκρα τοῦ πόνου, χωράει σὲ λίγες μόνον φράσεις, και τοῦτο εἶναι τοῦ Ἰώβ τὸ μυστικό:

«Ὁ Κύριος εἶν' Ἐκεῖνος, ποὺ μᾶς ἔπλασε κι ὅλα τὰ δίνει,
κι Αὐτὸς –ἂν θέλει– πίσω τὰ ζητεῖ,
Ἄς εἶναι, λοιπόν, τ' ὄνομά Του,
γιὰ τὰ καλὰ, γιὰ τ' ἄσχημα,
γιὰ ὅλα, εὐλογημένο!».

Σημειώσεις:

1. Εἰσήγηση ποὺ πραγματοποιήθηκε στὶς 19 Νοεμβρίου τοῦ 2003, σὲ εἰδικὴ ἐκδήλωση ποὺ διοργάνωσαν ἡ Ἱ. Μονὴ Σινᾶ και ἡ «Γραφίδα Ἐκδοτικὴ Α.Ε.» στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν.

2. Ἐκαστος τόμος προλογίζεται ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Σινᾶ και Ραϊθῶ κ. Δαμιανό, τὸν ἐκδότη Μιχαὴλ Νούση και τὸν Καθηγητὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Μιλτιάδη Κωνσταντίνου, περιέχει δὲ τὶς κάτωθι ἐπιστημονικὲς ἐργασίες, στὴν ἑλληνικὴ και τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα ἀντιστοίχως: α) (+) Γεωργίου Γαλάβαρη, Ὁμ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου

McGill Καναδᾶ και Ἀκαδημαϊκοῦ, «*Ἰώβ: Ποίημα τοῦ πόνου και τῆς ἐλπίδας*» (σελ. 15-38 και 15-36 ἀντιστοίχως)· β) Κωνσταντίνου Ἰ. Μπελέζου, «*Ἰώβ: Τὸ πρόσωπο, τὸ βιβλίο και ἡ ἐρμηνεία του. Ἱστορικο-φιλολογικὴ και θεολογικὴ Εἰσαγωγή*» (σελ. 41-94 και 39-86 ἀντιστοίχως)· γ) Ἑλένης Παππᾶ, Δρος Φ., Ἐρευνητριάς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, «*Περιεχόμενα και περιγραφή τοῦ κώδικα*» (σελ. 97-108 και 89-101 ἀντιστοίχως) και «*Παλαιογραφικὴ μεταγραφή τοῦ κειμένου τῶν Προθεωριῶν*» (σελ. 111-138 και 105-132 ἀντιστοίχως). Ἡ ἑλληνικὴ ἔκδοση κατακλείεται μὲ τὴ μεταγραφή τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰώβ στὴν τρέχουσα γλῶσσα ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο π. Εὐσέβιο Βίττη (σελ. 141-202).

3. Βλ. Β. Μουστάκη, *Ἡ καρδιά μου γυμνὴ. Ἀπομνημονεύματα, μὲ ἀναφορὲς σὲ σύγχρονα ἐκκλησιαστικά, πολιτικά, λογοτεχνικά και ἄλλα πνευματικὰ πρόσωπα και θέματα*. (Προλεγόμενα - ἐπιστολὴ Π.Β. Πάσχου) Ἀθήνα («Ἀρμός») 1990, σελ. 283.

4. Βλ. Παν. Μπρατσιώτου, «Ἰώβ», *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ* (ἐκδ. Π. Δραχνάκη) 13 (1930) 389· Κ. Φριλίγγου, *Ἰώβ*. Ἀθήνα 1931, σελ. 9· Μιχ. Μακράκη, «Ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἰώβ ὡς “πρόκληση” στὸν Φάουστ τοῦ Γκαίτε, μὲ σύντομη ἀναφορὰ στὴν ἐπίδραση αὐτὴ ἀπὸ διαφορετικὴ ἄποψη ὡς «ἐπανάληψη» στὸ ὁμώνυμο ἔργο τοῦ Κίρκεγκωρ και ὡς «θεοδικία» στοὺς Ἀδελφούς Καραμάζοφ τοῦ Ντοστογιέφσκι», *Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν* 34(1999) 121-164.

5. Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἰώβ ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ συχνότερα εἰκονογραφούμενα, κατὰ τὴ Βυζαντινὴ περίοδο, βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· βλ. Κ. Weitzmann, «The Selection of Texts for Cyclic Illustration in Byzantine Manuscripts», στό: *Byzantine Books and Bookmen*. Washington (Dumbarton Oaks) 1975, σελ. 69-109, 75.

6. Λόρδου Guilford, Ἐπιστολὴ 28ης Αὐγούστου 1810, στό: Ἐ. Ἀγγελομάτη-Τσουγκαράκη, *Τὰ ταξίδια τοῦ Λόρδου Guilford στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο*, Ἀθήνα (Ἀκαδημία Ἀθηνῶν - Κέντρον Ἐρεύνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ και Νέου Ἑλληνισμοῦ) 2000, σελ. 133.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Τοῦ Κωνσταντίνου Χολέβα

Ὀλυμπιονίκες στὸν Ροδίτη

Μὲ ιδιαίτερη χαρὰ καὶ συγκίνηση λάβαμε μία ἐπιστολή, ἐν εἶδει δημοσιογραφικῆς ἀνταποκρίσεως, ἀπὸ τὸν π. Ἡλία Κοντό, ἐφημέριο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στὸ χωριὸ Ροδίτης τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σερβίων καὶ Κοζάνης. Ὁ π. Ἡλίας μᾶς ἐνημερώνει γιὰ τὶς πρωτοβουλίες ποιμαντικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιεχομένου, τὶς ὁποῖες ἀνέλαβε προσφάτως ὁ ἴδιος καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Συμβούλιο τοῦ Ναοῦ. Ἡ σπουδαιότερη ἀπὸ αὐτὲς ἦταν ἡ ἐκδήλωση τιμῆς γιὰ τοὺς ὑπερήλικες τοῦ χωριοῦ, οἱ ὁποῖοι ὀνομάσθηκαν «Ὀλυμπιονίκες» τῆς ζωῆς καὶ ἔλαβαν τιμητικὰ μετᾶλλια ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἱερέως. Ὅλοι τοὺς ἔχουν γεννηθεῖ στὶς Ἀλησμόνητες Πατρίδες τῆς Μικρασίας καὶ τοῦ Πόντου καὶ ἡ ἡλικία τοὺς κυμαίνεται μετὰξὺ ὀγδόντα καὶ ἐνενηντὰ πέντε ἐτῶν. Πρόκειται γιὰ μία ἀξιέπαινη ἐκδήλωση καὶ μία ὀφειλομένη ἀπόδοση τιμῆς σὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀγωνίσθηκαν μέσα σὲ ἀντίξοοes συνθήκες γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὰ παιδιά τοὺς καὶ νὰ διατηρήσουν τὶς ἑλληνορθόδοξες παραδόσεις τοὺς. Ὁ π. Ἡλίας μᾶς ἐνημερώνει ὅτι ἀσχολεῖται παράλληλα καὶ μὲ τὴ νεολαία τοῦ χωριοῦ του. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα εἶναι ἡ διοργάνωση ἀθλητικῶν ἐκδηλώσεων, ὅπως ὁ ἀνώμαλος δρόμος 400 μέτρων, στὸν ὁποῖο συμμετεῖχαν μαθητὲς ἀπὸ τὰ Γυμνάσια ὄλων τῶν γειτονικῶν χωριῶν. Εἶναι εὐχάριστο νὰ βλέπουμε ὅτι οἱ ἐφημέριοι τῆς Ἐκκλησίας μας ἀναλαμβάνουν πρωτοβουλίες γιὰ τὴν μεγαλύτερη σύσφιξη δεσμῶν μεταξὺ ἐνορίας καὶ κοινωνίας.

Οἱ μαθητὲς καὶ ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς

Μὲ τὴν συμμετοχὴ πέντε χιλιάδων μαθητῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Κύπρο καὶ τὴν Ὀμογένεια ὀλοκληρώθηκε ὁ μαθητικὸς διαγωνισμὸς μὲ θέμα τὸν Ἅγιο Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλὸ, τὸν ὁποῖο εἶχε προκηρύξει ἡ Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Κουτλουμουσίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Στὶς 25, 26 καὶ 27 Ἀπριλίου τ.ἔ. πραγματοποιήθηκε ἡ πανηγυρικὴ τελετὴ τῆς βραβεύσεως τῶν καλύτερων ἔργων στὸ Βελλίδειο Συνεδριακὸ Κέντρο τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ μαθητὲς διαγωνίσθηκαν στοὺς τομεῖς τοῦ δοκιμίου, τῆς ποιήσεως, τοῦ μυθιστορηματος, τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἀγιογραφίας, τοῦ θεατρικοῦ ἔργου καὶ τῆς ταινίας μικροῦ μήκους (ντοκιμαντέρ). Εἶναι ἐντυπωσιακὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων καὶ τῶν μαθητῶν ποὺ ὑπέβαλαν ἔργα, ὅπως ἐντυπωσιακὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ συμμετοχὴ μαθητῶν-ἐκδρομῶν στὶς τριήμερες ἐκδηλώσεις τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ μορφή, ἡ διδασκαλία καὶ ἡ θυσία τοῦ Πατροκοσμᾶ συγκινοῦν κάθε σύγχρονο Ἕλληνα καὶ ἰδιαίτερως τὴ νεολαία. Εἶναι εὐχάριστο ὅτι χιλιάδες μαθητῶν ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὴν ἁγιασμένη μορφή τοῦ φωτιστοῦ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Ἡ πνευματικὴ ὠφέλεια ποὺ ἀποκομίζουν εἶναι μεγάλη, διότι κατὰ τὴν προετοιμασία τῶν ἔργων τοὺς μελέτησαν, ἐρεύνησαν καὶ μὲ κάθε τρόπο προσήγγισαν τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου. Ἀξίζει νὰ σημειώσουμε ὅτι ὁ διαγωνισμὸς εἶχε ἐξ ἀρχῆς τὴν στήριξη τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁργανισμῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ τῆς Κύπρου. Ὅπως πληροφοροῦμεθα ἡ ἐκθεση τῶν βραβευθέντων ἔργων θὰ μεταφερθεῖ τὸ φθινόπωρο

στην Ἀθήνα. Ἄς τιμήσουμε τὰ παιδιά πού τιμήσαν τὸν Ἅγιο Κοσμά!

Ἐνα βιβλίο με ποιμαντικές ἐπιστολές

Ἐνας ἀγαθὸς λευίτης ἀπὸ τὸ Ναύπλιο, ὁ ὁποῖος ἐλευκάνθη στὴν διακονία τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ ποιμνίου του, μᾶς ἀπέστειλε τὸ βιβλίο του με τίτλο «*Ποιμαντικές Ἐπιστολές*». Πρόκειται γιὰ τὸν Πρωτοπρεσβύτερο Ἰωάννη Γιαννόπουλο, ὁ ὁποῖος σήμερα εἶναι συνταξιούχος κληρικός. Ὁ π. Ἰωάννης συγκέντρωσε σέ ἓνα βιβλίο διάφορες ἐπιστολές πού ἔστειλε κατὰ καιροὺς στοὺς πιστοὺς τοῦ Ναυπλίου, ἀλλὰ καὶ σέ σχολεῖα, στὸν Τύπο, ἀκόμη καὶ σέ αἰρετικούς, γιὰ νὰ τοὺς μιλήσει περὶ τῆς Ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ βιβλίο διανέμεται ΔΩΡΕΑΝ καὶ προλογίζεται ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Ἀργολίδος κ. Ἰάκωβο. Περιέχει 24 ἐπιστολές, γραμμένες κατὰ τρόπο ἐκλαϊκευτικὸ καὶ κατανοητό, με πλούσια ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴν Ὁρθόδοξη Πατερικὴ Γραμματεία. Ἡ θεματολογία τῶν ἐπιστολῶν παρουσιάζει ἐνδιαφέρουσα ποικιλία. Οἱ αἰρέσεις καὶ παραθρησκείες, τὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα, τὰ ναρκωτικά, ἡ μετάνοια, εἶναι ὀρισμένα ἀπὸ τὰ προβλήματα πού ἀναλύονται. Σημειώνει χαρακτηριστικὰ ὁ συγγραφεὺς στὸ κεφάλαιο περὶ μετανοίας: «*Τρεῖς φορές, ἔλεγε ἓνας ἅγιος, γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος. Μιά, ὅταν ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του. Ἄλλην ὅταν βγαίνει ἀπὸ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος. Καὶ τρίτην, ὅταν τὸ δάκρυ τῆς μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως τοῦ βαπτίζει τὸ πρόσωπον...*». Εὐχόμεθα στὸν π. Ἰωάννη νὰ συνεχίσει ἀκμαῖος τὴ συγγραφικὴ του δραστηριότητα.

Νέοι κληρικοί καὶ γλωσσικὴ ἀγωγή

Με θέμα «*Νέοι κληρικοί καὶ γλωσσικὴ ἀγωγή*» διοργανώνεται στὶς 3 Ἰουνίου ἡμερίδα ἀπὸ τὴν Εἰδικὴ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Πολιτιστικῆς Ταυτότητος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ τεχνοκρατούμενη ἐποχὴ καὶ ἡ ὑποχώρηση τῶν Ἀνθρωπιστικῶν Ἐπιστημῶν σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς Παιδείας μας ἔχουν ἀπομακρύνει τοὺς νέους μας ἀπὸ τὶς παλαιότερες μορφές τῆς γλώσσας μας. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀπασχολεῖ καὶ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας μας λόγω τῶν δυσκολιῶν πού ἀντιμετωπίζουν οἱ νέοι κληρικοί. Ἐχουν, δηλαδή, παρατηρηθεῖ σοβαρὲς δυσκολίες ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴ ἀνάγνωση καὶ κατανόηση τῶν λειτουργικῶν κειμένων. Ἐπίσης, οἱ νεώτερες γεννεές κληρικῶν δὲν εἶναι ἐξοικειωμένες με τὸ παραδοσιακὸ τονικὸ σύστημα (πολυτονικὸ), τὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖ «*ἡ Ἐκκλησία μας στὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς καθὼς καὶ στὴν ἐκτύπωση τῶν βιβλίων τῆς καὶ δὴ τῶν χρησιμοποιουμένων στὴ Θεία Λατρεία*». Ἡ πρώτη αὐτῆ ἡμερίδα ἔχει ὡς στόχο μίαν πρώτην ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων καὶ ἀπευθύνεται σέ κληρικούς τοῦ Λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ὁμόρων Μητροπόλεων. Προβλέπεται ἡ διοργάνωση παρεμφερῶν ἡμερίδων σέ περιφερειακὴ βάση, ὥστε νὰ μετᾶσχουν κληρικοὶ ἀπὸ ὅλες τὶς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Εἰσηγητὲς στὴν ἐν λόγω ἡμερίδα θὰ εἶναι ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος, ὁ Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Δορμπαράκης, Θεολόγος-Φιλολόγος καὶ οἱ διακεκριμένοι φιλόλογοι καὶ συγγραφεῖς κ.κ. Κωνσταντῖνος Γανωτῆς καὶ Σαράντος Καργάκος. Θὰ προηγηθεῖ χαιρετισμὸς τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος καὶ Ἀλμυροῦ κ. Ἰγνατίου, Προέδρου τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Πολιτιστικῆς Ταυτότητος.

ΑΘΗΝΑ 2004

Οι προκλήσεις για μιὰ άνοιχτή ποιμαντική

Του Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου κ. Γεροθέου

Η διοργάνωση τών Όλυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα τó 2004 δημιουργεί πολλές προκλήσεις στην Έκκλησία, τις όποιες ή Έκκλησία δέν μπορεί νά άγνοήσει ή νά παραθεωρήσει. Άλλωστε ή ποιμαντική τής Έκκλησίας δέν έχει όρια, άφου ή Έκκλησία διαλέγεται μέ όλο τόν κόσμο μέ σκοπό νά τόν μεταμορφώσει, χωρίς βέβαια νά άλλοιωθε ή ίδια ή Έκκλησία. Θα ήθελα νά αναφέρω μερικές άπό τις προκλήσεις αυτές.

- Η μία είναι ότι κατά τούς Όλυμπιακούς Αγώνες θα έλθουν στην Ελλάδα πολλοί όρθόδοξοι άπό όλον τόν κόσμο και έπομένως ή Όρθόδοξη Έκκλησία πρέπει νά συναντηθεϊ μαζί τους σε ένα κλίμα και σε ένα πνεύμα άγάπης και φιλοξενίας.

- Η άλλη πρόκληση είναι ότι, έκτός άπό τούς όρθόδοξους, θα έλθουν άνθρωποι οί όποιοι θα άναζητήσουν νά μάθουν τήν ιστορία τού τόπου αυτού. Όπότε ή Όρθόδοξη Έκκλησία πρέπει νά δείξει ότι στόν τόπο αυτό υπάρχει μία συνεχής διαχρονική παράδοση, πού δέν σταμάτησε μέ τήν κατάληψη τής Ελλάδος άπό τούς Ρωμαίους τó 146 π.Χ.

- Η τρίτη πρόκληση είναι ότι ένδεχομένως νά παρουσιαστούν διάφορες παγανιστικές παραδόσεις, οί όποιες θα έπιδιώξουν νά ύποστηρίξουν ότι αυτές είναι οί διάδοχοι τού Έλληνισμού και ότι ό Χριστιανισμός δέν έχει σχέση μέ τόν Έλληνισμό, αλλά μέ τόν Έβραϊσμό και ότι ή Όρθόδοξη Έκκλησία άσχολεϊται μόνον μέ τó πώς θα έξασφαλίσει τόν παράδεισο και όχι μέ τήν ζωή τού ανθρώπου.

- Η τέταρτη πρόκληση είναι ή έκδοτική της προσπάθεια. Θα πρέπει μέ έκδόσεις βιβλίων, φυλλαδίων κ.λπ. νά έκθέσει τήν διδασκαλία της για τó σώμα, τήν άσκηση,

τήν άθληση, νά προβάλλει τόν πολιτιστικό της πλούτο.

Υπάρχουν και άλλες και μεγάλες προκλήσεις, τις όποιες δέν είναι δυνατόν νά παραθέσουμε στó μικρό αυτό άρθρο. Τó γεγονός είναι ότι ή Έκκλησία δέν μπορεί νά άδρανήσει ποιμαντικά μπροστά στην πρόκληση τής ιστορίας, παρά τά προβλήματα πού ύπάρχουν μέ τούς Όλυμπιακούς Αγώνες, πού όλοι γνωρίζουμε.

Άν ή Γερά Σύνοδος άπεφάσιζε νά μήν άσχοληθεϊ καθόλου μέ τούς Όλυμπιακούς Αγώνες, τότε είμαι σίγουρος ότι θα ύπήρχαν πολλοί θεολόγοι, και μάλιστα εκείνοι πού τώρα φαίνονται προβληματισμένοι για τή συμμετοχή τής Έκκλησίας σε αυτήν τήν διοργάνωση, οί όποιοι θα κατηγούσαν τήν Έκκλησία για εύσεβιστική νοοτροπία, καθώς έπίσης και για φονταμενταλισμό. Και αυτό γιατί θα θεωρούσαν ως άστοχη πράξη νά άσχολεϊται ή Έκκλησία μόνον μέ τήν σωτηρία τής ψυχής και νά άφήσει όλη τήν άλλη ζωή έξω άπό τις δραστηριότητές της και τήν μεταμορφωτική της ένέργεια.

Στó σύντομο αυτό κείμενο δέν ήταν δυνατόν νά έκτεθούν όλοι οί λόγοι πού νά δικαιολογούν τή συμμετοχή τής Έκκλησίας στó παγκόσμιο γεγονός τής διοργανώσεως τών Όλυμπιακών Αγώνων τó 2004 στη χώρα μας. Και μόνον τó γεγονός ότι ή Έκκλησία πρέπει νά αντιμετώπισει ποιμαντικά τήν έλευση χιλιάδων άθλητών, παραγόντων, θεατών και τουριστών, μέ τις ποικίλες θετικές ή άρνητικές προκλήσεις, θα άξιζε νά συγκροτηθεϊ ή Συνοδική Έπιτροπή Όλυμπιακών Αγώνων, πέρα άπό τις όποιες έπιφυλάξεις μπορούμε νά έχουμε και για τόν τρόπο πού εφαρμόζεται σήμερα ό λεγόμενος πρωταθλητισμός και άπό τόν τρόπο τής διοργανώσεως τών Όλυμπιακών Αγώνων.

Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Τοῦ Ἀρχιμ. Ἐπιφανίου Οἰκονόμου
Ἐκπροσώπου Τύπου τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου

Κυριακὴ Γ' Ματθαίου

Ρωμ. ε', 1-10

Ἀπευθυνόμενος στὴν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος, ἀποκαλύπτει τὴν κορυφαία ἀλήθεια, στὴν ὁποία στηρίζεται ὁλόκληρη ἡ Χριστιανικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν ἀγάπη. Τοῦζει δηλαδὴ ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνίσταται στὸ γεγονός ὅτι σταυρώθηκε καὶ πέθανε γιὰ μᾶς, ἂν καὶ ἐμεῖς εἴμαστε ἁμαρτωλοί. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὴν πιὸ γλυκιὰ καὶ προσφιλή, γιὰ τὴν πιὸ τιμητικὴ καὶ παρήγορη διαβεβαίωση γιὰ ὁλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸ τελειότερο δημιούργημά Του, τὸν ἄνθρωπο, φαίνεται ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς δημιουργίας του, στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς δὲ διέταξε τὴ δημιουργία, ὅπως ἔκανε μὲ ὅλα τὰ προηγούμενα δημιουργήματα, ἀλλὰ διαλέχθηκε μὲ τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, δείχνοντας ἔτσι τὸ ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον καὶ τὴν περισσὴ ἀγάπη πρὸς τὸ πλάσμα Του. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ ἐνδιαφέροντος εἶναι ἡ κατ' εἰκόνα Του δημιουργία μὲ τὴ δυνατότητα τῆς ὁμοίωσης μαζί Του.

Ἀσφαλῶς, ἀπὸ τὰ κορυφαία δείγματα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ γεγονός τῆς σαρκώσεώς Του, τῆς κατ' ἄνθρωπον ἐμφάνισής Του στὸν κόσμο. Πρόκειται γιὰ τὴν πιὸ συγκλονιστικὴ ἀπόδειξη ταπείνωσης καὶ καταδεκτικότητας, γιὰ τὴν πιὸ σπουδαία κίνηση ἀγάπης τοῦ Βασιλέα πρὸς τὸν ὑπῆκό του, τοῦ ἄρχοντα πρὸς τὸν δούλο, τοῦ σοφοῦ πρὸς τὸν ἄσοφο, τοῦ δημιουργοῦ πρὸς τὸ κτίσμα του, Ἐκείνου πού εἶναι τὰ πάντα πρὸς ἐκεῖνον πού δὲν εἶναι τίποτα.

Ἡ ὅλη παρουσία τοῦ Κυρίου μας στὸν κόσμο αὐτὸ ἦταν μιὰ συνεχῆ διδασκαλία ἀγάπης καὶ πραγματικοῦ ἐνδιαφέροντος πρὸς τὸν

ἄνθρωπο. Ὁ Κύριός μας κινήθηκε ἀνάμεσά μας, βίωσε τὶς ἀνθρώπινες ἀνάγκες, ἀνακούφισε τὸν ἀνθρώπινο πόνο, πρόσφερε τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ μὲ τρόπο μοναδικὸ στοὺς ἀποστασιοποιημένους ἀπὸ τὸ Δημιουργὸ ἄνθρωπος, τίμησε καὶ ἀνασῆκωσε τοὺς ἀδυνάτους, ἔβγαλε ἀπὸ τὴν ἀφάνεια τὴν καταδυναστευμένη γυναίκα, κατάργησε μὲ τὴ διδασκαλία καὶ τὸ ἔργο Του τὴν τραγωδία τῆς δουλείας, ἀποκατέστησε τὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, ἐξίσωσε τὸν ἄνδρα καὶ τὴ γυναίκα καὶ κήρυξε τὸ ξένο καὶ παράδοξο κήρυγμα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὅλων τῶν ἐποχῶν, τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἐχθρούς.

Ἀποκορύφωμα, βέβαια, τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξε ἡ σταυρικὴ Του θυσία, ἡ ἐσχάτη ταπείνωση, ἡ ἀπόλυτη κένωση. Ἦταν ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ ἀνατείλει γιὰ τὸν ξεπεσμένο ἄνθρωπο ἡ λεπίδα τῆς προσωπικῆς του ἀνάστασης, τῆς προσωπικῆς του ἀνάνηψης ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς ἁμαρτίας, τῆς πτώσης καὶ τῆς φθορᾶς. Ὁ Χριστὸς ἔδωσε τὸν ἑαυτό Του «λύτρον ἀντὶ πολλῶν», ἔχυσε τὸ Αἷμα Του γιὰ νὰ μᾶς ξεπλύνει ἀπὸ τοὺς ρύπους τῆς ἁμαρτίας.

Αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ γίνῃ ὁδηγὸς καὶ παράδειγμα γιὰ ὅλους ἐμᾶς, πού καθημερινὰ συναναστρεφόμαστε τοὺς συνανθρώπους μας, ἐρχόμαστε σὲ συναλλαγή καὶ συνεργασία μαζί τους καὶ διεκδικοῦμε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντά μας. Κανόνας στὶς σχέσεις μας μὲ τοὺς ἄλλους πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία θὰ μᾶς προστατεύσει ἀπὸ λανθασμένους χειρισμούς καὶ ἀποφάσεις, θὰ μᾶς κάνει πιὸ καταδεχτικούς καὶ θὰ ἀναδείξει τὴν Χριστιανικὴ μας ιδιότητα, σὲ μιὰ ἐποχὴ πού τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης τείνει νὰ χαθεῖ καὶ νὰ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὴν ὠμὴ ἐξυπηρέτηση τῶν κάθε λογῆς συμφερόντων. ΑΜΗΝ!

Τὰ ἐφ' ἅπαξ τῶν Κληρικῶν

Όνοματεπώνυμο: Χ.Μ.
Κατηγορία: ΔΕ2
Συντάξιμα ἔτη: 42-1-17
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 20.378,12

A.M.B.: 15649
Μισθ. Κλιμάκιο: 11

Όνοματεπώνυμο: Δ.Μ.
Κατηγορία: ΤΕΟ
Συντάξιμα ἔτη: 34-1-6
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 48.256,38

A.M.B.: 15650
Μισθ. Κλιμάκιο: 10

Όνοματεπώνυμο: Ν.Κ.
Κατηγορία: ΔΕ2
Συντάξιμα ἔτη: 27-1-4
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 29.308,14

A.M.B.: 15651
Μισθ. Κλιμάκιο: 14

Όνοματεπώνυμο: Χ.Π.
Κατηγορία: Δ
Συντάξιμα ἔτη: 50-6-0
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 45.453,16

A.M.B.: 15652
Μισθ. Κλιμάκιο: 4

Όνοματεπώνυμο: Κ.Κ.
Κατηγορία: ΤΕΟ
Συντάξιμα ἔτη: 24-4-10
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 31.555,60

A.M.B.: 15653
Μισθ. Κλιμάκιο: 10

Όνοματεπώνυμο: Ε.Σ.
Κατηγορία: ΠΕ4
Συντάξιμα ἔτη: 35-4-16
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 46.258,21

A.M.B.: 15654
Μισθ. Κλιμάκιο: 1

Όνοματεπώνυμο: Ι.Π.
Κατηγορία: ΔΕ2
Συντάξιμα ἔτη: 43-9-6
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 41.296,05

A.M.B.: 15655
Μισθ. Κλιμάκιο: 1

Όνοματεπώνυμο: Γ.Σ.
Κατηγορία: ΤΕ3
Συντάξιμα ἔτη: 41-7-25
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 44.894,48

A.M.B.: 15656
Μισθ. Κλιμάκιο: 4

Όνοματεπώνυμο: Π.Σ.
Κατηγορία: ΥΕΟ
Συντάξιμα ἔτη: 31-7-16
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 32.015,30

A.M.B.: 15657
Μισθ. Κλιμάκιο: 20

Όνοματεπώνυμο: Φ.Σ.
Κατηγορία: ΤΕ3
Συντάξιμα ἔτη: 40-5-0
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 44.833,12

A.M.B.: 15658
Μισθ. Κλιμάκιο: 4

Όνοματεπώνυμο: Ε.Π.
Κατηγορία: ΥΕΟ
Συντάξιμα ἔτη: 33-0-26
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 34.191,40

A.M.B.: 15659
Μισθ. Κλιμάκιο: 19

Όνοματεπώνυμο: Ι.Μ.
Κατηγορία: ΔΕ2
Συντάξιμα ἔτη: 41-2-0
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 40.884,46

A.M.B.: 15660
Μισθ. Κλιμάκιο: 11

Όνοματεπώνυμο: Μ.Κ.
Κατηγορία: ΤΕ3
Συντάξιμα ἔτη: 42-6-17
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 45.163,80

A.M.B.: 15661
Μισθ. Κλιμάκιο: 4

Όνοματεπώνυμο: Ι.Γ.
Κατηγορία: ΠΕ4
Συντάξιμα ἔτη: 37-7-23
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 45.248,54

A.M.B.: 15662
Μισθ. Κλιμάκιο: 1

Όνοματεπώνυμο: Δ.Μ.
Κατηγορία: ΥΕΟ
Συντάξιμα ἔτη: 21-4-13
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 22.180,08

A.M.B.: 15663
Μισθ. Κλιμάκιο: 20

Όνοματεπώνυμο: Κ.Κ.
Κατηγορία: ΤΕΟ
Συντάξιμα ἔτη: 17-8-20
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 4.641,51

A.M.B.: 15664
Μισθ. Κλιμάκιο: 23

Όνοματεπώνυμο: Δ.Φ.
Κατηγορία: ΥΕΟ
Συντάξιμα ἔτη: 31-4-0
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 32.703,30

A.M.B.: 15665
Μισθ. Κλιμάκιο: 19

Όνοματεπώνυμο: Π.Σ.
Κατηγορία: ΠΕ4
Συντάξιμα ἔτη: 27-8-9
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 34.710,25

A.M.B.: 15666
Μισθ. Κλιμάκιο: 4

Όνοματεπώνυμο: Θ.Κ.
Κατηγορία: ΠΕ4
Συντάξιμα ἔτη: 43-7-17
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 46.055,29

A.M.B.: 15668
Μισθ. Κλιμάκιο: 1

Όνοματεπώνυμο: Ν.Π.
Κατηγορία: ΤΕ3
Συντάξιμα ἔτη: 34-3-10
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 43.68,48

A.M.B.: 15669
Μισθ. Κλιμάκιο: 4

Όνοματεπώνυμο: Ι.Σ.
Κατηγορία: ΤΕΟ
Συντάξιμα ἔτη: 32-5-28
Ποσὸ ἐφ' ἅπαξ: 38.356,41

A.M.B.: 15670
Μισθ. Κλιμάκιο: 10

(Σὲ συνεργασία μὲ τὸ Τ.Π.Ο.Ε.Κ.Ε.)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ στιγμιότυπα

Φωτογραφίες του Χρήστου Μπόνη
και των Ίερών Μητροπόλεων

Ὁ Μακαριώτατος εὐλογεῖ τὶς ἐργασίες ἀνοικοδομήσεως τοῦ ἱ. ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἐλισσαίου (Ἀπρίλιος 2004).

Ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Μακαριωτάτου στὸ μαιευτήριο «Ἑλενα» (Ἀπρίλιος 2004).

Ἐπίδοση τιμητικῆς πλακέτας στὸν Πρωτοψάλτη κ. Βασίλειο Ἀβραμίδη ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Ἀττικῆς κ. Παντελεήμονα (Ἀπρίλιος 2004).

Ἀπὸ τὴν Συνάντηση Ἀναγνωστῶν καὶ Ἱεροπαίδων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἀττικῆς (Ἀπρίλιος 2004).

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΛΩΣ ΕΚΑΘΕΣΤΩΝ Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.
Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑ - GREECE
ΤΗΛ. 210-7272253, FAX: 210-7272251
ISSN 1105-7203

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΟ
ΤΕΛΟΣ
Την Τραπεζή
Κ.Σ.Μ.Π.Α.Θ.
Αρ. Φ. Δ. Αδείας:
4356

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 ΚΕΜΠΑ